

35. заседание

Понеделник, 3 февруарий 1930 година.

(Открито отъ подпредседателя А. Христовъ въ 16 ч. 28 м.)

Председателствуващъ А. Христовъ: (Звъни) Обявявамъ заседанието за открито.

(Отъ заседанието отсъствуватъ следнитъ народни представители: Абаджиевъ Йорданъ, Аврамчовъ Мито, Агушевъ Еминъ, Андреевъ Никола, Апостоловъ Драгомиръ, Аретовъ Никола, Баралиевъ Христо, Бомбовъ Иванъ, Бояджиевъ Стефанъ, Бурилковъ д-ръ Владимиръ, Бурмовъ Никола, Вълчовъ Вълчо Даскаловъ, х. Галибовъ Хюсеинъ, Георгиевъ Стойчо, Горневъ Христо, Димитровъ Добри, Дочевъ Момчо, Дрънски Димитъръ, Думановъ д-ръ Никола, Дяковъ д-ръ Цвѣтанъ, Енчевъ Георги, Ерменковъ Трифонъ, Желѣзовъ д-ръ Димо, Златевъ Станю, Казанаклиевъ Георги, Капитановъ Трифунъ, Кацковъ Левъ, Кирпиковъ Иванъ, Клисурски Славейко, Кожаклиевъ Колю, Константиновъ Тома, Кънчевъ Кънчо, Кънчевъ Теодоси, Лулчевъ Коста, Майеръ Хинекъ, Манасиевъ Добри Давидъ, Марулевъ Йосифъ, Миновъ Петъръ, Митевъ Василъ, Митевъ Добри, Митовъ Гезко, Михайловъ Иванъ, Миховъ Запрянъ, Момчиловъ Миланъ, Начевъ Владимиръ, Недѣлковъ Иванъ Петровъ, Нейковъ Димитъръ, Николовъ д-ръ Борисъ, п. Николовъ Димитъръ, х. Петковъ х. Георги, Петровъ Аврамъ Стояновъ, Първановъ Първанъ, Пъчевъ Георги, Пѣйчевъ Стефанъ, Рашковъ Христо, Рясковъ Стефанъ, Сапунджиевъ Никола, Силяновъ Христо, Симеоновъ Георги, Стамболиевъ Никола, Стефановъ Димитъръ, Стояновъ Петъръ, Стояновъ Христо, Такевъ д-ръ Владимиръ, Тахтаджи Никола Костовъ, Тончевъ Желю, Търклановъ Никола, Узуновъ Ангелъ, Харизановъ Иванъ, Христовъ Иванъ, Цаневъ Александъръ, Ченгелиевъ Антонъ, Чернооковъ Георги, Чирпанлиевъ д-ръ Никола, Шиваровъ Маринъ, Яневъ Димитъръ и Яневъ Сотиръ)

Съобщавамъ на Събранието, че председателството е разрешило отпуски на следнитъ народни представители:

На г. Кирилъ Славовъ — 1 день;
На г. Запрянъ Миховъ — 5 дни;
На г. Димитъръ Каранешевъ — 4 дни;
На г. Борисъ Ецовъ — 1 день;
На г. Еминъ Агушевъ — 1 день;
На г. Хюсеинъ х. Галибовъ — 1 день;
На г. Иванъ п. Янчевъ — 1 день и
На г. Станю Златевъ — 2 дена.
Постѣпили сж следнитъ питання:

Отъ народния представителъ г. Димитъръ Зографски къмъ г. министра на вътрешнитъ работи и народното здраве — относно нараняването съ пушка Стоилъ Ил. Гърковъ, отъ с. Голѣмо-село, Дупнишка околия, и защо обвиняемитъ за това престѣпление не били още задържани.

Отъ народния представителъ г. Добри Даскаловъ къмъ г. министра на вътрешнитъ работи и народното здраве — относно нанесения побой на кмета на с. Хасърджикъ, Провадийска околия, Златю Вълчевъ, въ неговата канцелария.

Отъ народния представителъ г. Димитъръ Зографски къмъ г. министра на вътрешнитъ работи и народното здраве — относно арестуванія за убийство кметъ на с. Новачене, Орханлийска околия, и пустнатъ на свобода срещу гаранция.

Отъ народния представителъ г. Стефанъ Стефановъ къмъ г. министра на финанситъ — относно внесенитъ 5.000 вагона сръбски жита.

Отъ сѣщия народенъ представителъ къмъ сѣщия министъръ — относно спирането на разни разходи за инсталации, централи електрически и др. отъ разни държавни и автономни учреждения, общини, синдикати и др.

Тия питання ще бѣдатъ пратени на съответнитъ г. г. министри, за да отговорятъ.

Пристѣпваме къмъ първа точка отъ дневния редъ — трето четене законопроекта за допълнение закона за работата на затворницитъ.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретаръ В. Игнатовъ (д. сг): (Прочита законопроекта изцѣло, безъ измѣнение)

Председателствуващъ А. Христовъ: Конто приематъ на трето четене прочетения законопроектъ, моля, да вдигнатъ рѣжка. Мнозинство, Събранието приема. (Вж. прил. Т II, № 19)

Пристѣпваме къмъ точка втора отъ дневния редъ — трето четене законопроекта за освобождаване гаранциитъ на отчетницитъ, служили при Борисовградското мирово сѣдилище и при Трънския окръженъ сѣдъ — на Бръзничкия сѣдебенъ изпълнителенъ участъкъ, при първото до 23 августъ 1927 г., а при изпълнителния участъкъ до 19 мартъ 1928 г. включително, зданията на които сж били опожарени на 23 августъ 1927 г. и на 19 мартъ 1928 г.

Моля г. секретаря да прочете законопроекта.

Секретаръ В. Игнатовъ (д. сг): (Прочита законопроекта изцѣло, безъ измѣнение)

Председателствуващъ А. Христовъ: Които приематъ на трето четене прочетения законопроектъ, моля, да вдигнатъ рѣжка. Мнозинство, Събранието приема. (Вж. прил. Т II, № 20)

Пристѣпваме къмъ точка трета отъ дневния редъ — одобряване предложението за одобрение на подписанитъ въ Хага на 20 януарий 1930 г. спогодби относительно уреждането на въпроса за българскитъ репарации и за българскитъ имоти, секвестирани въ Ромъния.

Моля г. секретаря да прочете предложението.

Секретаръ В. Игнатовъ (д. сг): (Прочита предложението изцѣло, заедно съ мотивитъ и спогодбитъ къмъ него — вж. прил. Т I, № 34)

Председателствуващъ А. Христовъ: Има думата г. министърътъ на външнитъ работи и на изповѣданията.

Министъръ А. Бурозъ: Г. г. народни представители! Вземамъ думата, за да направя едно кжсо експозе върху условията, при които се волиха преговоритъ по токущо прочетенитъ сѣглашения, както и върху преценката, която правителството прави на тия сѣглашения. Ще се мъча да бѣда колкото се може по-краткъ, защото си запазвамъ правото да взема втори пътъ думата, следъ като чуя пред-

ставителитъ на разнитъ партии въ Парламента, да дамъ по подробни и по-изчерпателни обяснения. Ще се занимавамъ съ най-съществениятъ, най-главния въпроси, толкова повече, че моятъ колега, министърътъ на финанситъ, също ще вземе думата, за да даде своитъ обяснения.

Репарационниятъ въпросъ за България се постави въ една атмосфера малко на изненада. И по-рано имахъ случая предъ комисията по Министерството на външнитъ работи и Министерството на финанситъ да обяснявамъ каква бѣ политиката на българското правителство около постановката на въпроса. Тукъ мога да повтора публично онова, което съмъ казалъ предъ комисията: че България имаше всички интересъ, веднѣжъ поставенъ въпросътъ за германскитъ репарации — отъ кждето всички голѣми сили-кредиторки чакаха покриването на своитъ задължения, както и сумитъ, чрезъ които ще покриятъ разходите за реставрацията на своитъ страни — да се разреши той независимо и предварително, преди да се постави въпросътъ за българскитъ репарации, та най-крупнитъ, най-голѣмитъ кредитори да бждатъ удовлетворени, великитъ сили да нѣма какво да дирятъ отъ малка и бедна България.

Доколкото, доколкото зависѣше отъ българското правителство и отъ неговитъ усилия, той резултатъ се постигна. Първата Хагска конференция, както и цѣлата процедура по плана Ижигъ, бѣ нагодена по начинъ, щото претенциитъ на тритъ велики европейски държави, както и на Съединенитъ щати, да бждатъ задоволени изключително отъ германскитъ репарации. Въ последния день, бихъ казалъ въ последния частъ, преди да се затвори първата Хагска конференция, се поздигатъ въпроси, свързани съ тѣй нареченитъ негермански репарации. Тия въпроси се повдигатъ все въ връзка съ подписването на изработения планъ въ Хага отъ държавитъ на малката антанта и отъ други още малки държави, които сѣ се счели недостатъчно удовлетворени отъ постигнатитъ споразумения и сѣ искали да бждатъ обезпечени чрезъ известни гаранции, свързани съ негерманскитъ репарации.

Безъ да се влѣзе въ обширни дебати, безъ да бжде поканена тамъ ни България, нито другитъ сили-кредиторки, освенъ Германия, безъ да се установи нѣкаква прецизна норма, за да се отстрани това препятствие и за да се накаратъ всички представители на малкитъ държави да подпишатъ плана за германскитъ репарации, взема се общъ ангажментъ, че и по негерманскитъ репарации ще се сѣ-зиратъ специални комитети, които ще има да търсятъ пътища и начини за ликвидирание на тия репарации.

Ето, г-да, фактическата предистория на повдигането на въпроса за нашитъ репарации.

Може ли българското правителство да попрѣчи на подобно решение и имаше ли интересъ да попрѣчи? Не може ли да попрѣчи, защото това решение не бѣ задължително за насъ. Ние имаме пълната свобода да не се отзовемъ на поканата на силитъ инициаторки, ние можеме да не отидемъ въ Парижъ предъ Comité d'experts, даже да не отидемъ въ Хага. И ако ние намирахме, че интересътъ на България изискваше да си останемъ тукъ, твърди съ нашето чувство на справедливостъ и съ нашата беднотия, никой не ни гонѣше и никой нѣмаше възможностъ да ни принуди да отидемъ.

Може ли да не държимъ смѣтка за тази покана, може ли да не се отзовемъ на нея? Ние, които непрекъснато плачемъ отъ репарации; ние, които винаги сме поставяли въпроса, че изработениятъ и приетъ въ 1923 г. планъ е непоносимъ, че той трѣбва да претърпи ревизия, когато ни канятъ да участвуваме въ една такава ревизия, може ли да откажемъ? Абсолютно не. Следователно, българското правителство взе онова решение, което бѣ единствено възможно и което сигурно би било взето отъ което и да било българско правителство — да се яви на поканата на своитъ кредитори не за да третира за едно увеличаване на задълженията на България, а да третира за едно чувствително, колкото се може по-голѣмо, намаление.

Отидохме, прочее, въ Парижъ. Дългитъ и мъчителни преговори съ членоветъ на Comité d'experts ви сѣ известни поне отъ онова, което се каза предъ комисията, и отъ онова, което стана достояние чрезъ българския печатъ. Да се спирамъ да правя историческо изложение върху всички перипетии, презъ които минаха преговоритъ въ Парижъ, ще бжде излишно губене на време, и азъ не желая да злоупотрѣбямъ съ вашето скъпо време.

Ние се борихме тамъ, бориха се нашитъ делегати и експерти съ всичката компетентостъ, която притежаваха, и съ всичката воля на добри българи да обрисуватъ положението на България такова, каквото е то — тежко и мизерно — за да дойдатъ да заключението, че при такива условия една страна като България, дала доказателства

за толкова добра воля и лоялност, една страна, изнемогаща не само поради репарациитъ, но поради цѣлата тази верига отъ разстройства, донесени отъ редицата войни, които водихме, не е въ състояние да плаща тежки репарации. Всичко това бѣ направено отъ нашитъ експерти съ една пълнота, съ една изчерпателностъ, съ една документираностъ, отъ която по-голѣма нито можеше да се постигне, нито можеше да се желае.

Отъ друга страна, ние съ моя колега г. Молловъ, които представявахме, тѣй да се каже, политически България, употребихме всичко, каквото имаме като воля и като енергия, за да създадемъ политически една атмосфера благоприятна за България, за да подчертаемъ, че този народъ, отровенъ отъ мъжки и нещастия, има право да иска да бжде менажиранъ, че надъ писанитъ договори, надъ формалнитъ задължения стоятъ нѣща по-високи — стои най-сетне човѣшката солидарностъ, стои чувството на справедливостъ, стои правото на всѣки народъ да живѣе своя животъ самостойно и да се развива въ пълнотата на своитъ ресурси и на своитъ възможности.

Да ви увѣрявамъ, че въ тази посока сме положили всички усилия, ще бжде изlishно. Искамъ да вѣрвамъ, г-да, че дори вие тукъ, опозицията, ще ми направите тази честъ, да не се съмнявате нито за минутка въ положениетъ отъ насъ усилия.

Първитъ искания, които се предложиха тамъ на България, бѣха искания, които ние даже не искаме да оспорваме или, по-право, не искаме да приемемъ като база за каквито и да било преговори. Доколкото си спомнямъ, първата срѣдна годишна цифра превинаваше 18.000.000 златни франка, но къмъ тази цифра имаше толкова придагъщи подъ форма на отказване на права, подъ форма на поемане задължения, че ако се изчисли всичко туй, тогартъ на България годишно би превисилъ вѣроятна цифрата 22-23 милиона златни франка. Упорито ние отказвахме да направимъ каквото и да било предложение, докато претенциитъ на нашитъ кредитори се движеха въ едни рамки вънъ отъ всѣка възможностъ дори за преговаряне. Ние бѣхме даже упорѣжати отъ известни срѣди тамъ за нашата непреклонностъ, затуй, че не помагаме да се създаде единъ мостъ, който би позволилъ да се излѣзе съ едно решение. Азъ продължавамъ да мисля, г-да, че това поведение въ нищо не ошети България и че тъкмо то позволи по-нататъкъ да се развиятъ преговоритъ по начинъ благоприятенъ за България. Нашето „твърдоглавство“, както се казваше нейде, бѣ разбрано и преценено въ смисълъ, че то се диктува не само отъ интереситъ на страната, която представлявахме ние, но се диктува и отъ тая линия на лоялностъ, която България неизмѣнно е следвала отъ голѣмата война часамъ. Ние не можехме да приемемъ нито за минута задължения, за които имаме пълното и твърдо убеждение, че нѣма да бждемъ въ положение да ги издържимъ; ние не можехме да манкираме на нашето чувство на лоялностъ, като се изложимъ следъ година-две да бждемъ обвинявани или въ лекомислие, или въ непознаване срѣдствата на нашата страна, или пъкъ въ ориенталски хитрувания — да минемъ временно моста и следъ година-две или петъ да почнемъ наново да хленчимъ. Това ние го казахме на всички представители на голѣми и малки държави, за да разбератъ нашето поведение.

Два дни преди да заминемъ отъ Парижъ, ние бѣхме предупредени по единъ доста категориченъ начинъ, че правителствата на тритъ велики сили-кредиторки сѣ взели едно окончателно решение — че не могатъ въ никой случай да слѣзатъ по-долу отъ 12 и половина милиона златни франка като срѣденъ годишенъ анюитетъ. Дори и тогава ние отказвахме категорически да приемемъ подобна база; дори и при предупреждението, че ако не приемемъ базата 12 и половина милиона златни франка, ние рискуваме по-нататъкъ и предъ Хага да срещнемъ по-голѣми мъжнотии, ние оставахме непреклонни и се раздѣлихме съ експертния комитетъ въ Парижъ, безъ да направимъ нѣкакво формално предложение, безъ да поемемъ нѣкакъвъ ангажментъ, безъ да вържемъ рѣцетъ на България.

Знаете какво направи комитетътъ следъ нашето заминаване: съ единъ формаленъ протоколъ той опредѣли като срѣденъ анюитетъ сумата 15 милиона златни франка, безъ да разреши други въпроси, които тежаха върху насъ и по които имаше да се води борба, и мотивира, че тази сума, споредъ неговата преценка, отговаря на платежната способностъ на България.

Врѣщайки се тукъ въ София, ние заварихме писменото предупреждение — не казвамъ ултиматумъ, защото не бѣше ултиматумъ — поднесено на г. министъръ-председателя отъ представителитъ на тритъ велики сили-кредиторки, въ което стоеше цифрата 12 и половина милиона

златни франка като минимум, установен от тях, без, пакъ повтарямъ, по всички други спорни въпроси, по които ние бѣхме повдигнали претенции, да имаше въ това писмо каквото и да било разрешение благоприятно за насъ. Едва следъ 3-4 дни постѣпва второ писмено съобщение, подписано тоя пътъ само отъ една отъ тия три велики сили, съ което се съобщаваше, че въ сумата 12 и половина милиона златни франка влизатъ и остатъцитъ, дължими отъ България срещу окупационния дългъ — остатъци, които влизатъ крѣгло на 12 милиона златни франка.

При тази атмосфера, при туй положение, правителството имаше да реши въпроса, какво трѣбва да бѣде неговото поведение: дали да приеме, дали да откаже и, ако се реши да откаже, чрезъ какви срѣдства и по какви пътища да продължи своите усилия, за да подобри условията за сключването на едно съглашение по българските репарации? При единодушие не само въ кабинета, а, искамъ да бѣрвамъ, и въ комиситъ по Министерството на външните работи и Министерството на финанситъ, правителството, безъ да се колебае, взе решение да делегира мене и г. Молловъ да направимъ една обиколка въ столицитъ на великитъ сили, като не забравимъ и малката Белгия, която е една отъ подписавшитъ предложението за преговори, за да се помѣчимъ на мѣстото още веднѣжъ да докажемъ и установимъ невъзможността за България да поеме тия задължения и да направимъ единъ върховенъ опитъ, за да издействуваме по-благоприятни условия, като въ краенъ случай, дори ако не се постигнѣше нѣкое подобрене, дори ако предстоеше едно ново скѣжане, да можемъ поне да убедимъ голѣмитъ представители на голѣмитъ народи, че и при туй скѣжане България не проявява лоша воля, а, просто и чисто, водена отъ едно чувство на лоялност, не иска и не може да мами никого, нито себе си, нито своитъ кредитори, като туря подписа си върху работи неизпълняеми.

Естественно бѣше да се почне нашата визита отъ Римъ, който географически бѣше най-напредъ на нашия пътъ. Нека тукъ се спра около всичкитъ тѣзи полемики, вестникарски, бихъ казалъ, които изразяваха презъ туй време едно недоволство, на което се отдаваха едва ли не всичкитъ мъчнотии по нашитъ преговори. Азъ съмъ щастливъ, че можахъ да отида въ Римъ; азъ съмъ щастливъ, че имахъ възможностъ лично и директно и съ уваженими министъръ на външните работи, и съ голѣмия шефъ днесъ на италианското правителство и италианския народъ, г. Мусолини, да имамъ най-лоялни, най-откровени обяснения, които, дълбоко съмъ убеденъ, разсѣяха всичкитъ мъгли и които възстановиха довърнето на италианската политика къмъ неизмѣнно следваната отъ България политика, откакъ Сговорътъ управлява България. Безъ да давамъ никакви ангажменти политически, безъ да върша никаква задкулисна политическа работа, единствено чрезъ лоялни и почтени обяснения, отговарящи напълно на действителността, отговарящи напълно на всичката лоялност на българската политика, можахъ да констатирамъ пълно одобрение на тази политика и да получа най-категорични обещания за подкрепа на България въ борбата, която тя води около репарационната проблема. (Ржкоплѣскания отъ сговориститъ)

Отивайки въ Парижъ, азъ и г. Молловъ можахме да имаме случай наново да пледираме предъ най-отговорнитъ фактори на французката политика, министъръ-председателя и министра на външните работи, същата тази теза, която цѣлъ месецъ и половина неуморно бѣхме пледирали въ Парижъ. И отъ тамъ същото благоприятно разположение, и отъ тамъ същото обещание за една ревизия на взетото вече становище.

Въ Лондонъ, откъдето бѣха дошли въ последнитъ дни най-категорични увещания да не се колебаемъ да приемемъ 12½ милиона лева и най-категоричното предупреждение, че е мѣчно да се напустне тази база, и тамъ бѣхме приети съ най-голѣми симпатии, изслушани съ най-голѣмо внимание и довърне и безъ особени усилия и безъ дълги аргументации, насърчени, че ще се намѣри възможностъ да се дойде до решения поносими и задоволителни за България.

По общо съгласие съ представителитъ на тия три държави, трѣбваше да се върнемъ наново въ Парижъ, кждето да се помѣчимъ да конкретизираме разговоритъ, водени поотдѣлно, и да достигнемъ ако не до една спогодба окончателна — такава спогодба можеше да стане само въ Хага — поне до една база, доста вече напреднала, за да се подготвятъ работитъ въ Хага, и решенията въ Хага да бждатъ повече едно оформяване на онова, което е постигнато като споразумение. Въ тѣзи нѣколко дена, които ние прекарахме при нашето второ пребиваване въ Парижъ, кждето бѣхме пакъ въ контактъ и съ политическитъ пред-

ставители на Франция и съ финансовитъ експерти, не само французки, но и на други държави, ние почти уговорихме онова, което е въ основитъ на сегашната наша спогодба. Уговорихме го безъ задължение, уговорихме го както се уговаря частенъ единъ проектъ за спогодба, който да бѣде поддържанъ и подкрепенъ, и почти всички въпроси бѣха предрешени, съ изключение на нѣкои странични искания, по които имаше нужда да се влѣзе въ директенъ контактъ съ представители на други държави.

Отъ Парижъ, на пътъ за Хага, спрѣхме се въ Брюкселъ, за да пледираме и тамъ каузата на България и — още повече — да изразимъ лично на представителитъ на белгийското правителство и белгийския народъ дълбоката наша признателностъ за всичката онази помощъ и подкрепа и за всичкото онова симпатично държане на белгийското правителство отъ първия денъ още на преговоритъ около нашитъ репарации и до последния денъ. И макаръ че тамъ бѣхме въ навечерието на Нова година, въ навечерието на заминаването на белгийската делегация за Хага, можахъ да намѣрия време да ни приематъ и министъръ-президентътъ, и министърътъ на финанситъ, и министърътъ на външните работи, да ни чуютъ още веднѣжъ и да общаятъ пълната незаинтересована подкрепа на Белгия, подкрепа диктувана отъ симпатия и въра въ България.

Тукъ му е мѣстото, г-да, да използвамъ случая да изкажа публично предъ васъ — смѣтайки, че ставамъ и вашъ изразителъ — дълбоката признателностъ на България къмъ тѣзи четири сили, тритъ велики сили кредиторки и малката Белгия, за тѣхната крайна незаинтересованостъ, за тѣхното крайно благоволително държане къмъ България и за голѣмата помощъ, която тѣ ни дадоха за разрешение въпроса за нашитъ репарации. Изказвайки тая благодарностъ, азъ смѣтамъ, че изпълнявамъ единъ дългъ и давамъ да се види и разбере, че българскиятъ народъ е чувствителенъ къмъ всичко добро, което му се прави, и че той има една признателна паметъ.

Въ Хага отидохме съ доста вече подготвена работа. Счетохме, обаче, за нашъ дългъ, дотогава, докогато официално не се установятъ известнитъ бази, приети въ Парижъ, да отстоимъ наново чрезъ едно публично експозе, което азъ направихъ предъ комитетъ по негерманскитъ репарации, становището на България, нейното първоначално становище. Въ това експозе азъ резюмирахъ наново картината на българското икономическо положение; резюмирахъ наново, че всѣко плащане срещу репарации, при тсва икономическо положение, става за смѣтка на икономическата здравина на народа ни, става за смѣтка на неговото по-нататѣшно развитие, става за смѣтка на увеличени мизерии, става за смѣтка на намаляване хлѣба, става за смѣтка на едно спиране на развитието на българския народъ. И заключавахъ въ експозето, че най-отговарящо срѣдство, което може да се приложи въ случая, е единъ пълненъ мораториумъ за известно число години, който би позволилъ на България да заздрави своето икономическо положение, да увеличи своята платежеспособностъ и тогава чакъ да се поставя въпросъ за плащане. Не ви крия, обаче, че тая идея, върху която ние работихме и се борихме и въ Парижъ, и въ Лондонъ, и предъ експерти, бѣ идея повече платоническа, която практически не можеше да намѣри приложение, поради факта, че се търсѣше да се намѣри известна сума, която да осигури известни плащания, и едно такова отлагане, дори за 4-5 години, разбъркваше въ основитъ цѣлата тая сграда отъ германски и негермански репарации, преплетена съ тѣй нареченитъ междусъюзнически задължения. Да се занатимъ върху тая база, при единодушнитъ съвети на всички наши приятели, че това не е единъ практически изходъ, ние не можехме, и затуй, следъ като направихме тая категорична декларация, като остана тя въ протокола, предоставихме на самитъ сили да потърсятъ други изходи, запазвайки си пълната свобода да дискутираме дотогава, докогато се намѣри едно задоволително решение.

Презъ цѣлия този дългъ мъчителенъ периодъ на преговори въ Хага, българскитъ репарации нѣкакъ бѣха изтиквани все по на вторъ планъ. Трѣбваше, преди всичко, да се разреши въпросътъ съ германскитъ репарации по една много проста причина — ако между Германия и силитъ кредиторки не бѣ постигнато споразумение, цѣлиятъ този планъ, цѣлата тази работа за ликвидация на репарациитъ щѣше да рухне. Нѣмаше, прочее, смисълъ нито великитъ сили кредиторки, нито малкитъ държави да правятъ концесии на България, нито пъкъ България да поеме нови задължения, макаръ и намалени, въ една тържествена форма предъ една международна конференция. И затуй първитъ дни и седмици бѣха употребени да се ликвидира преди всичко въпросътъ за германскитъ репарации.

Следъ тѣхъ се почнаха разискванията на унгарскитѣ репарации, поради простата причина, че по въпроса за унгарскитѣ репарации мнозинитѣ бѣха най-големѣ, че позицитѣ на Унгария, отъ една страна, и позицитѣ на малката антанта, отъ друга страна, бѣха твърде раздѣлени и имаше твърде много хора, които бѣха скептици върху възможността да се дойде до една спогодба по унгарскитѣ репарации. Нѣщо повече, държавитѣ отъ малката антанта бѣха поставили като предварително условие дори, когато се дискутираха нашитѣ репарации, че всичко онова, което тѣ биха приели по нашитѣ репарации, е условно и че то ще влѣзе въ сила дотолкова, докогато се постигне споразумение съ Унгария по отношение нейнитѣ репарации.

Ето причинитѣ, по които българскитѣ репарационенъ въпросъ се разреши окончателно едва на 20 януари въ 1½ ч. следъ обѣдъ, т. е. единъ часъ преди закриването на втората конференция въ Хага.

Следъ като се видѣ, че съ Унгария се постига споразумение, че остава само България, за всички бѣше ясно, че не може по въпроса за българскитѣ репарации да не се дойде до едно окончателно споразумение. Нашата задача, на делегатитѣ на България, бѣше да не изоставимъ нищо отъ онова, което бѣ говорено въ Парижъ, да прокараме въ формалнитѣ решения, които се вземаха въ Хага, всички ония обещания и надежди, всички ония полуангажменти, които бѣха издѣлвани въ Парижъ.

Е добре, г-да, азъ мога да ви кажа, че всичко онова, което ние бѣхме отстоявали и върху което ние се бѣхме почти споразумѣли въ Парижъ, бѣ постигнато въ Хага, безъ да направи българската делегация никакви нови концесии, освенъ ако се смѣта като концесия увеличението отъ 85.000.000 леи на 110.000.000 леи сумата, която България трѣбва да плати на Ромъния за вдигане на секвестра върху българскитѣ имоти.

Трѣбва да кажа, че и въ този, последния моментъ, както по нашитѣ репарации, така и по унгарскитѣ репарации, голѣма роля изиграха великитѣ сили кредиторки. Много отъ спорнитѣ въпроси бѣха решени чрезъ парични жертви, които направиха тѣ, защото много отъ позицитѣ на малкитѣ държави, които се бориха около тия репарации, останаха непримирими до последния моментъ, и великитѣ държави трѣбваше да поематъ отгоре си разликата, за да може да се стигне до една спогодба. И отъ тамъ излиза това впечатление, малко странно, че всички сѣ доволни, че всички се хвалятъ, че всички смѣтатъ, какво сѣ прокарали своята теза, че всички сѣ успѣли да отстоятъ своитѣ позиции. Разгадката на тая загадка е тамъ: както по унгарскитѣ репарации — когато имате пълния текстъ, ще имате случай да го видите — така и по нашитѣ репарации, повтарямъ още единъ пътъ, великитѣ сили въ последния моментъ поеха отгоре си спорнитѣ суми и по този начинъ се постигна споразумение.

Това, което постигнахме, г-да, е ли задоволително, кои сѣ съществениѣ страни на тази спогодба, кое е онова, което я характеризира? Ще ми позволите на тѣзи въпроси да отговоря само съ нѣколко думи. Вие имате текста, чели сте го, проучили сте го и го знаете. Позволете ми само едно кѣсо резюме.

Преди всичко, премахна се окончателно, опрощава се остатъкътъ отъ окупационния дългъ, остатъкъ, който възлиза крѣгло на 12.000.000 златни франка, платими въ тия три години, които идатъ, и който остатъкъ фактически нѣма нищо общо съ репарациитѣ. Дори да бѣха окончателно махнати репарациитѣ, тоя остатъкъ, плодъ на единъ отдѣленъ договоръ, свързанъ съ свършено други причини и бази, щѣше да остане въ сила. Ако великитѣ сили се откажахъ отъ този дългъ по окупация, направиха го изключително по съображение да облекчатъ положението на България като дебиторъ. Когато ние си правимъ смѣтка на репарациитѣ, трѣбва да смѣтаемъ, че туй е едно фактическо намаление на репарационния товаръ. И това е толкова вѣрно, че ако, напр., сега за предстоящата година ние нѣмаме този новъ планъ за плащане, България щѣше да бѣже длѣжна да плати 10.000.000 златни франка срещу репарации, плюсъ 4.000.000 златни франка срещу окупационния дългъ, или общо взето 14.000.000 златни франка срещу 10.000.000, които сега ще плащаме по силата на новия планъ.

Второто нѣщо е, че тѣй наречениятъ траншъ В, възлизащъ на 1.700.000.000 златни франка, който не е изискуемъ подиръ 60 години, както вѣрватъ нѣкои, ами почва да става изискуемъ въ 1953 г., значи следъ 23 години, окончателно се изоставя, зачерква се, не съществува.

С. Омарчевски (з. в): Това е въ 1923 г.

Министъръ А. Буровъ: Третата придобивка или, по право, третата характеристика е, че траншъ А отъ дълга на България по репарациитѣ, който къмъ днешна дага възлиза на една сума крѣгло отъ 680.000.000 златни франка, платими съ 5% лихва въ продължение на още 53 години, съ едни платежи, които сега сѣ 10, следъ две години ставатъ 20, а следъ четири години — 43.400.000 златни франка, и така продължава 50 години, този траншъ А се замѣнява съ едни плащания, на които срѣдната математическа цифра възлиза точно на 11.000.000 златни франка, изчислени при 5½% лихва. Защо при 5½% лихва? И тамъ се борихме. Борихме се, г-да, да бѣже лихвата 5%, обаче по плана Йѣнгъ, изобщо по лихвената база, приета въ Хага, за изчисление на разнитѣ репарации, е установена тая лихва; ние не можехме да отмѣнимъ и измѣнимъ единъ основенъ пунктъ отъ цѣлата система на ликвидация на германски и негермански репарации.

К. Томовъ (з): 5½% върху коя сума, г. министре, върху кой дългъ?

Министъръ А. Буровъ: Само върху разликитѣ въ анюитетитѣ. За да бѣдемъ ясни, България можеше — па и сега може — ако иска да почне да плаща отъ първата година 11.000.000 златни франка и да плаща до края на периода все 11.000.000, никаква лихва нѣма да плати — ни 5, ни 5½% ни 10%. Това е то цѣлото плащане на България. Но понеже ние имаме известенъ интересъ да облекчимъ донейде първитѣ години, оная сума, която е отложена отъ първитѣ години, се изчислява при база 5½% лихва, за да дойде да се плаща впоследствие къмъ 11-тѣ милиона срѣдни, които оставатъ като база. Мисля, че е ясно нали, г. Томовъ?

К. Томовъ (з): Ясно е.

Министъръ А. Буровъ: Фактически, когато ние почваме съ 10 милиона златни франка и свършваме съ 12.500.000, правимъ единъ вътрешенъ заемъ за смѣтка на нашитѣ репарации съ 5½% лихва. Ако можехме да направимъ заемъ въ по-голяма степенъ, може би щѣше да бѣже по-добре, макаръ че има известни неудобства, по които, предъполагамъ, колегата ще се спре.

Ако се направи едно бѣгло сравнение, ще се дойде до следнитѣ цифри: срѣдниятъ анюитетъ, който ние имаме да плащаме по приетия отъ българското правителство планъ, одобренъ отъ Народното събрание, въ продължение още на 53 години, възлиза крѣгло на 40.000.000 златни франка, а сегашниятъ срѣденъ анюитетъ възлиза на 11.000.000 златни франка. Ако пъкъ направимъ сравнение на какво възлизатъ общитѣ суми, които България щѣне да плати въ първия случай, и на какво възлиза общата сума на туй, което България плаща и ще плати по сегашния планъ, ще видимъ, че по първия планъ ние трѣбваше да платимъ 2 милиарда и 100 и нѣколко милиона златни франка, а сега ще платимъ крѣгло 400.000.000 златни франка. Вънъ отъ туй, траншъ Б сега се заличава, когато по стария планъ оставаше.

Ако искаме да направимъ едно още по-реално сравнение, което е истинското математическо и финансово сравнение, т. е., да приведемъ всичкитѣ тѣзи анюитети къмъ онова, което се нарича капиталъ при днешна стойностъ, иначе казано, какъвъ капиталъ днесъ внесенъ би далъ въ продължение на предвиденитѣ периоди анюитетитѣ, предвидени по единъ планъ, и анюитетитѣ, предвидени по другия планъ, ще дойдемъ до заключение, че по стария планъ анюитетитѣ, които има да се плащатъ по траншъ А, отговарятъ на единъ капиталъ, днешна стойностъ, отъ 680.000.000 златни франка, а анюитетитѣ, които има да се плащатъ по тая спогодба, отговарятъ крѣгло на единъ капиталъ отъ 180.000.000 златни франка. Фактическото намаление по отношение на капитала е 75%. Ако се вземе предъ видъ, че на България днесъ паритѣ й струватъ не 5% и 5½%, а й струватъ най-малко 8½% и че при днешното състояние на лихвения пазаръ за дълги години България нѣма да направи заемъ при условия по-благоприятни, срѣдниятъ анюитетъ 11.000.000 златни франка ще отговаря на около 125 милиона златни франка капиталъ въ днешна стойностъ, при лихва 8½%. Иначе казано: астрономическата цифра 2.250.000.000 златни франка, раздѣлена по-нататъкъ на 550.000.000 златни франка по траншъ А и 1.700.000.000 златни франка по траншъ Б, се свеждатъ въ днешна стойностъ, при днешнитѣ лихви, до единъ капиталъ на обща сума 125.000.000 златни франка, въ който капиталъ влизатъ 12.000.000 златни франка дългъ на България срѣщу окупационнитѣ разноси, които, резонно е, трѣбва да се извадятъ и ще останатъ фактически 115.000.000 златни франка максимумъ, изчислени при днешнитѣ лихви.

Какво друго характеризира този план и тази спогодба? То е, че общата ипотека върху имотите и ресурсите на България пада. Запазват се само онъзи приходи, които изрично и с специален закон сж заложени за гаранция на дълга на България по репарациите. Ние оставаме свободни като държава да разполагаме с нашите приходи и ресурси за каквито и да било финансови операции, без никакъв тормоз, без никакви предварителни условия, без никакви прѣчки.

По-нататък. Българският дълг по репарациите не се комерсиализира — дължа да го кажа ясно от това отговорно мѣсто. Никакъв текст на съглашението, подписано от България, не предвижда комерсиализация. Във кой пункт България не е поела задължението да даде своето съдействие за комерсиализиране на нейния дълг; а без нейното съдействие такова комерсиализиране е невъзможно; не може да се направи емисия публична, без подписа на България; не може да се извърши сесия на този дълг, задължителна за нас, без подписа на България. Нищо подобно не е предвидено, когато на-против, ако четете — когато ще го имате на разположение — постигнатия план с Германия, ще видите какви точни формули сж употребени, за да поеме Германия задължението да участва и да съдействува за едно комерсиализиране на тъй наречената безусловна част на германските репарации. Нѣщо повече: чрез клаузата за трансфера, чрез която плащането на репарациите ще бѣде прекратявано или отлагано, щомъ има мѣжноти и рискъ за българската монета, фактически става невъзможно комерсиализирането на българския дълг по репарациите. Нѣщо повече: чрез ангажмента, който силите кредиторки поемат, да изучават благосклонно исканията, които България би предявила при едно евентуално намаление на междусъюзническите дългове, за да дойдат до едно съразмѣрно намаление дълга на България с дълга на Германия, чрез тази клауза нашият дълг днес става нѣщо, какъ да кажа, неустановено. Той е подчиненъ на възможности, които правят неговото комерсиализиране невъзможно. Никой рентиер, никой подписчик на облигации, даже ако бѣше възможно, нѣма да отиде да подпише облигации от единъ заем, който утре може да бѣде анулиранъ въ размѣръ 50%.

Дължа тия обяснения не затуй, че отдавамъ Богъ знае каква важност на тоя въпрос, но знаейки до каква степенъ Парламентътъ се интересува отъ тая страна на въпроса, и предвиждайки, че по тая точка ще има дебати, за да улесня представителитѣ на опозицията, азъ си позволихъ да вѣдѣя въ тия подробности, а ако тѣ се намѣрятъ незадоволителни, азъ съмъ готовъ да дамъ и текстове, и аргументи, които, вѣрвамъ, ще убедятъ всички.

Друго нѣщо характерно, това е клаузата за трансфера. Тя не можеше да не остане въ това съглашение, поради това, че е единъ ангажментъ, взетъ въ връзка съ последните заеми, и поради това, че тоя ангажментъ е санкциониранъ не само съ подписа на България къмъ подписчиците на заема, но и съ решенията на финансовия комитетъ и на Обществото на народите, или по-право, на неговия съветъ. Не бихъ желалъ България да има нужда отъ прилагането на тая клауза. Азъ съмъ го казвалъ нѣколко пѣти вече и предъ комисии, и предъ събрания, па, ако щете, съмъ го развивалъ и предъ експертитѣ въ моите разговори и спорове въ странство. Но въ всѣки случай, ако, не дай, Боже, настѣпятъ положения такива, при които България не може безъ рискъ за своята монета да плаща репарации, ние имаме юридическата възможност, юридическото основание да отложимъ плащането. Чрезъ тази клауза се създава една солидарност между нашите кредитори и здравината на българския левъ. Нашите кредитори по репарациите иматъ всички интересъ да пазятъ здравината на българската монета, за да могатъ да бѣдатъ сигурни въ получаването на сумитѣ отъ нашите репарации.

Нѣма да се спирамъ върху другите текстове. Ще се спра върху най-критикуваната отстъпка, която България била направила въ Хага, която се смѣта отъ нѣкои органи на нашата преса едва ли не като едно поражение за България — отказътъ отъ приложението на чл. 122 на мирния договоръ, който дава право на Репарационната комисия, па и на българското правителство, да взема инициативата, за да иска едно ново проучване на репарационните платѣжи на България и да добива евентуално по решение на Репарационната комисия, взето съ болшинство на гласове, отсрочки, намаления на отдѣлни платѣжи или на цѣлия дългъ.

Нѣма да ви скрия, г-да, че по този членъ се борихме съ най-голяма яростъ, бихъ казалъ, и че той бѣ за насъ единъ аргументъ много силенъ въ всички наши спорове и дискусии. Силенъ бѣ и затуй, защото органътъ, който имаше да решава прилагането на чл. 122 отъ мирния договоръ, не бѣ нашъ органъ. Той бѣ въ сѣщность органъ

на нашите кредитори и, следователно, нѣмаше какъ да се мотивира морално обстоятелството, че докато ние, длъжниците, имаме вѣра въ този органъ и го приемаме като арбитъръ, той да решава дали България може да плаща или не може да плаща, колко да плаща или колко намаления да ѝ се направятъ, самите сили-кредиторки нѣматъ вѣра въ този органъ и настояватъ непремѣнно да бѣде той премахнатъ, а наедно съ него и чл. 122 отъ мирния договоръ, който определя функционирането на този органъ. Всичко туй бѣ използвано. Но то не можеше да даде резултатъ по една проста причина, че цѣлата система на новите спогодби, на тази обща ликвидация на репарационната проблема, изхождаше именно отъ мисълта да се премахне всѣкаква неопредѣленост, всѣкаква несигурност около въпроса за репарациите; да се премахнатъ всички онъзи институти, изходящи отъ войната и напомнящи войната; да нѣма тази неопредѣленост и за длъжнитѣ дебиторки, и за държавните кредитори, какво единитѣ трѣбва да плащатъ и какво другитѣ има да получаватъ, да се свърши съ неизвестността и съ неопредѣлеността. И за насъ бѣше ясно, че каквито и аргументи да развиваме, колкото и морално да бѣдатъ тѣ силни и правдиви, ние можехме да туримъ въ рискъ цѣлитѣ преговори, да катурнемъ цѣлото дѣло, да поемемъ една голяма отговорност и къмъ страната си, и къмъ Европа, която търси окончателно разчитане на смѣтките и пакъ нѣмаше да добиемъ оставянето на чл. 122 въ сила.

Но, когато сега всичко това се свърши, когато дотогава, доколкото аргументитѣ за чл. 122 можеха да се използватъ, се използваха, нека погледнемъ практически и обективно: толкова големи ли сж блага, които ни дава чл. 122? Какво ни дава той? Дава ни правото и възможността, когато България се намира въ мѣжноти да плаща, да се явимъ като просители, за да предизвикаме едно проучване на нашето положение, безъ да бѣдемъ господари върху решението, което ще се вземе. Мисли ли сериозно нѣкой отъ васъ, г-да, че по силата на чл. 122 ние можехме да добиемъ едно окончателно и ликвидационно решение за цѣлия периодъ? Та той по своето съдържание е членъ, който е свързанъ съ дадено положение. Кой можеше, на основание на тоя членъ, да разрешава плащанията за подиръ 20 години, за подиръ 30, за подиръ 40 години, когато положението е неизвестно? Не е ли ясно, че съ този членъ ние можехме най-много при стихийни нещастия, или пъкъ при едно отегчено финансово положение, да искаме и да добиемъ временни отлагания на плащанията за година, две, които щѣха да оставятъ въпроса неразрешенъ въ неговата сѣщность, които нѣмаше да премахнатъ кошмара, който тежи надъ България, които нѣмаше да разрешатъ окончателно репарационната проблема, но щѣха да бѣдатъ милостини, които ни се даватъ като нѣкакво подаяние и то въ моменти на действителни кризи? Съ други думи България може да използва чл. 122, при условие да бѣде въ икономическо и стопанско разстройство, да бѣде въ една остра криза. Примѣрътъ съ земетръса не е ли достатъчно указание на това? Ние понесохме грамадни загуби, цѣлата наша страна въ продължение на единъ доста продължителенъ периодъ прѣживѣ една стопанска катастрофа и всички усилия, които се направиха, за да се добие едно облекчение въ репарационните плащания, какво дадохъ? Едно отлагане на половината частъ отъ годишните платѣжи за година и половина, отлагане, което мръдва цѣлия планъ на плащанията съ сѣщия периодъ време назадъ. Това ли е идеалътъ, който ние можемъ да имаме, това ли сж голѣмитѣ благодѣния, които ние можемъ да търсимъ отъ чл. 122? Азъ оставамъ настрана другитѣ му неудобства, азъ оставамъ настрана оная зависимост, която тоя членъ създава за България отъ волята и разположенията на Репарационната комисия. Отъ чисто финансово гледище, отъ чисто материално гледище не е ли въ сѣщность страшно да се мисли, че тоя членъ би донасялъ на България облекчение, само ако тя прѣживѣва една непрекъсната криза? Ако България благоденствува, ако България напредва, ако тя икономически и стопански се заздравява, чл. 122 не намира приложение. За да намѣри приложение чл. 122, България трѣбва да бѣде въ криза

Г. Петровъ (нац. л.): Защо се борихте най-яростно да го запазите, ако нѣма никакво значение?

Министъръ-председателъ А. Липчевъ: За да ви задоволи васъ!

Министъръ А. Буровъ: Ако не съмъ тукъ отговоренъ министъръ и ако мога частно да Ви говоря, ще Ви кажа защо и ще го разберете.

Министър-председател А. Ляпчев: Като една монета, за да се извоюва друго.

Министър А. Буров: Пакъ се връщамъ и напирамъ тамъ: недейте, г-да, да гледате на въпроса съ предубеждение и съ партизанска страсть. Питамъ ви сериозно: е ли това вашъ идеалъ — една България натоварена съ задължения 2.200.000.000 лева златни, една България натоварена съ платежи 43.400.000 лева златни годишно, която ще чака всъка година да проси и моли, за да получи частични намаления, или отлагания, зависящи отъ волята на победителитъ и да има шанс да получи тия частични намаления само ако се намира въ криза и разстройство? Да свържемъ бъдещето на България съ едно преимущество на чл. 122, което за да бѣде ефикасно, трѣбва България да изнемогва, това ли е идеалътъ, г-да? Прави ли си нѣкоя илюзии, че чрезъ прилагане на чл. 122, при възможно най-добритъ условия, можеше да се получи и едно срѣдно окончателно намаление на платежитъ на България отъ 75%, плюсъ едно намаление отъ 100% върху платежитъ следъ 1966 г. и върху платежитъ по трансъ Б? Пълното използване на чл. 122 би било възможно единствено при пълния фалитъ на България. Азъ не искамъ да допусна, че ще се намѣри между васъ единъ народенъ представител, който ще смѣтне това като единъ идеалъ и ще спечулира върху такива възможности, за да надценява значението на чл. 122. Но дори и така погледнато, ако действително биха се намѣрили хора, които да смѣнатъ, че тамъ е бъдещиятъ идеалъ на България и че тя въ това свое възможно фалиране ще намѣри спасение чрезъ чл. 122, мога да ги успокоя, че има клаузата на трансфера, която, погледната отъ тази гледна точка — ако България се намира въ такава немощ — ще изиграе абсолютно същата роля, каквато би изигралъ чл. 122.

С. Стефановъ (д): А въ комисията какво говорѣхте?

Министър А. Буров: Не давамъ значение, нито се боя отъ клаузата на трансфера и отъ чл. 122. За мене идеалътъ е другде — България, освободена отъ този тормозъ, да заживѣе напълно самостоятеленъ животъ и да нѣма нужда да се оглежда на лѣво и на дѣсно, да нѣма нужда при всѣко свое начинание политически и финансово да се пита дали отъ дѣсно или отъ лѣво ще се яви тормозъ, който да разстрои нейното положение. (Ръкоплъскания отъ сговориститъ) И когато гледамъ на работитъ отъ тая гледна точка, искрено ви казвамъ, не давамъ значение нито на едното, нито на другото.

Какви други особени постановления иматъ тѣзи конвенции? Клаузата, чрезъ която силитъ кредиторки поемагъ задължение да разглеждатъ благоволително исканията на България за евентуални намаления въ връзка съ намаленията на междусъюзническитъ дългове. Допущамъ, че тѣй, както е редактирана тази клауза, нѣма да задоволи ораторитъ отъ опозицията, които ще взематъ думата следъ менъ. Дълга, прочее, едно пояснение по тоя пунктъ, за да се избѣгнатъ излишнитъ критики, като стане ясно на всички значението на тая клауза и защо е тя така редактирана. Ние искахме, г-да, да добиемъ онова, което има Германия по плана Йѣнгъ, т. е. въ сѣщия размѣръ, въ който на Германия биха се направили намаления, въ свързка съ намалението на междусъюзническитъ дългове, да се направятъ тѣ и на България. Е добре, въ какви условия е поставена Германия по този въпросъ? Да ви кажа съ нѣколко думи. Германскитъ репарации се дѣлятъ на два трансъ: единъ трансъ безусловенъ, който възлиза срѣдно на 700 милиона златни марки, т. е. 860 и нѣколко милиона златни франка и друга частъ условна, която възлиза срѣдно на 1 милиардъ и 300 милиона златни марки, всичко това платимо въ продължение на 60 години, а не на 36 години, както е нашиятъ планъ. Тая частъ, която се казва безусловна, не подлежи на никакви намаления. Ако дори и Америка опрости всичкитъ дългове на европейскитъ държави, тая частъ отъ 700 милиона златни марки ще остане незасегната. Тя е именно частъта, която ще се комерсиализира и за която въ спогодбата съ Германия сѣ турени редъ технически задължения, извънмѣрно точни, извънмѣрно категорични. Следователно, германскитъ репарации въ най-благоприятенъ случай могатъ да бѣдатъ намалени само по отношение на условната частъ, значи по отношение на 66% отъ германския дългъ. Но съ това не се свършва въпросътъ. Тая частъ, която съставлява 66%, не може да бѣде намалена напълно. Споредъ текста на плана Йѣнгъ и на спогодбата, подписана сега въ Хага, ако междусъюзническитъ дългове бѣдатъ опростени всецѣло отъ Съединенитъ щати, Германия ще се ползува съ едно намаление въ размѣръ на $\frac{2}{3}$. Значи $\frac{2}{3}$ върху $\frac{2}{3}$, 66% върху 66%. Това прави около 44% намаление отъ общата маса на германскитъ репарации при най-благоприятенъ случай. Има едни рѣдки случаи, предви-

дени въ самия договоръ съ Германия, кждето облекчението на частъта на Германия може да отиде до $\frac{3}{4}$ отъ $\frac{2}{3}$ или $\frac{3}{4}$ отъ 66%. А това, ако направите едно изчисление, ще видите, че възлиза на 48% отъ общата сума. Значи, въ най-благоприятенъ случай, при пълно опрощаване на дълговетъ на силитъ кредиторки отъ Щатитъ, германскитъ дългъ не може да бѣде намаленъ въ размѣръ по-голямъ отъ 48%.

Какво се предвижда въ нашето съглашение? Че намалението не може да превиди 50%. Ние сме, следователно, почти въ сѣщитъ рамки.

Но, втора една критика: „Къмъ Германия силитъ кредиторки сѣ поели едно категорично задължение. Къмъ България — то е едно обещание“. Г-да! Признавамъ, че ако бѣхме успѣли да извоюваме едно категорично задължение, щѣше да бѣде по-добре. Борихме се до последния моментъ, но не можахме да добиемъ повече, не защото въ силитъ кредиторки имаше нѣкаква задна мисль, но защото между самитъ тѣхъ не е постигнато още едно ясно разбирателство, при нееднаквото участие на разнитъ сили-кредиторки въ едни и други репарации какъ ще станатъ разпредѣлениата на едни евентуални намаления. И затуй се предвидѣ едно морално задължение, че тѣ благоосклонно ще изучатъ нашето искане и пропорционално на намаленията на Германия, ще ни задоволятъ и насъ. Обаче когато всички велики и малки държави кредиторки въ единъ таквъ тържественъ, соланеленъ актъ, какъвто бѣ съглашението, подписано въ Хага, поематъ колективно едно подобно морално задължение, да проучатъ благоволително нашето искане, азъ смѣтамъ, г-да, че това морално задължение има силата на едно формално задължение. Нѣщо повече — азъ съмъ убеденъ, че ако единъ день Съединенитъ щати решатъ да правятъ намаление въ полза на своитъ европейски дебитори, на голѣмитъ сили, първото условие, което Съединенитъ щати ще поставятъ, ще бѣде, че тия намаления трѣбва да отидатъ съразмѣрно и въ полза на малкитъ дебитори, които изнемогватъ тукъ въ Европа. И въ таквъ случай не нашиятъ конвенции и договори ще опредѣлятъ въ каквъ размѣръ ще бѣде намалението, не волята на победителитъ, на силитъ кредиторки ще реши въпроса, а разбиранята и волята на великия американски народъ. И никой въ Хага между голѣми и малки държави не се съмнява, и никой не се поколеба да декларира въ една форма най-категорична, че Америка ще бѣде въ сѣщностъ страната, която ще диктува въ каквъ размѣръ дебиторитъ, които изнемогватъ, трѣбва да се възползватъ отъ намаленията, които тя би направила на своитъ дебитори.

И азъ смѣтамъ, г-да, при чувството, което вие питаете къмъ тоя великъ народъ, при доброто познаване, което имате за неговото обществено мнение, за неговия моралъ, за неговата политика, вие ще сподѣлите тази вѣра и ще имате и вие сѣщото това чувство, че когато тоя народъ се реши да прави благодеяния на Европа, той ще тури като първо условие тѣзи благодеяния да бѣдатъ въ полза на най-угнетенитъ, на най-слабитъ, на най-нечастнитъ, на най-покрусенитъ, между които се намираме и ние.

Това сѣ, г-да, сѣществени точки, които искахъ да развия предъ васъ по спогодбата.

Къмъ това ще трѣбва да прибавя и нѣколко думи върху конвенцията съ Ромъния. Преди конференцията въ Хага ние бѣхме въ преговори съ ромънското правителство и бѣхме приели по принципъ срещу едно изплащане отъ 85 милиона ромънски леи да се вдигне секвестърътъ, като, обаче, приходитъ отъ имотитъ и т. н. останатъ въ полза на Ромъния, но евентуално минатъ за смѣтка на българскитъ репарации. Ромъния, за да приеме по принципъ подобна спогодба, настояваше да сключимъ паралелно единъ търговски договоръ, чрезъ който да създадемъ известни облаги за нѣкои артикули на нейната износна търговия. Ако не бѣ станала конференцията въ Хага, азъ съмъ убеденъ, констатирайки колко бѣха напреднали преговоритъ, констатирайки добрата воля на Букурещъ, че тази спогодба ние щѣхме да я сключимъ още въ края на м. септемврий. Впрочемъ за тая спогодба, доколкото си спомнямъ, съмъ държалъ въ течение и комисията по Министерството на външнитъ работи. Щомъ, обаче, изпъкна въпросътъ за нашиятъ репарации, щомъ се яви възможността да бѣдатъ тѣ значително намалени, ромънското правителство не пожела да се ликвидира отдѣлно въпросътъ между насъ и тѣхъ, а поиска да бѣде ликвидиранъ паралелно съ въпроса за общитъ репарации на България. Още въ Парижъ, презъ време на нашето първо пребиваване, явиха се ромънскитъ делегати съ претенцията да имъ се плати 320 милиона леи — толкозъ, колкото по-рано въ известнитъ преговори и проекто-договори е било предвидено, „тъй като, тѣ казватъ, ние губимъ всичко отъ репарациитъ, ние намаляваме

нашата част до мизерни размъри; следователно, най-малкото, което имаме право да искаме, то е да ни се плати приблизително стойността на имотите, които държимъ въ ржцетъ си и които всъки моментъ можемъ да ликвидираме“.

Борбата се почна отъ Парижъ, доста неблагоприятна. Ромънското правителство прибъгна къмъ известни ексекутивни мърки, то пристъпи къмъ ликвидирание на имотите на българите, съ специални декрети то отдаде известни имоти на Министерството на държавните имоти, за да ускори процесътъ на ликвидацията и да бждемъ поставени ние при свършени факти. Въпросътъ бѣ мжчителенъ, дълги продължителни борби се водиха и най-накрая цѣлата тази работа се свърши съ ангажмента да платимъ 110.000.000 леи въ две рати и да добиемъ вдигането на секвестра. Азъ смѣтамъ, че това бѣ най-благоприятниятъ възможенъ резултатъ и, следователно, нѣмаме причини и въ туй отношение да бждемъ недоволни.

Азъ резюмирамъ всичко досега говорено съ следното заключение, г-да.

Имамъ чувството, че ние въ тия преговори достигнахме най-благоприятния възможенъ резултатъ. Имамъ чувството и убеждението, че тоя резултатъ не би могълъ да бжде достигнатъ въ никой другъ моментъ; че за неговото достигане се използваха всички благоприятни обстоятелства и всички благоприятни фактори. Имамъ убеждението, че България достигна не само резултати материални и финансови; напротивъ, тя достигна единъ голѣмъ политически резултатъ, защото за пръвъ пътъ следъ войната въ една голѣма европейска политико-финансова конференция тя седна редомъ съ голѣми и малки, редомъ съ победители и победени и при едни условия на равноправие за пръвъ пътъ тя има възможността да педира своята кауза докрай и да достигне резултати, които коренно измѣняватъ положението, създадено отъ мирните договори. И въ тази борба упорита, която България водѣ, не само не отслаби симпатиите, които има около нея, не само не влоши чрезъ остротата на борбата връзките, които съществуватъ, но спечели още по-голѣми симпатии, издигна се политически още повече. Азъ имамъ убеждението не, но имамъ дълга да ви кажа, че България достигна резултати, безъ каквито и да било политически ангажменти, безъ каквото и да било двуличие, безъ каквито и да било подсмърквания, а единствено чрезъ лоялната прямолинейностъ, чрезъ откровената защита на своите интереси. И тукъ ние, делегатите, се връщаме съ чисто лице и съ чиста съвѣстъ, убедени, че не сме жертвували нищо отъ българските интереси, а сме намалили товарътъ на България въ една пропорция грамадна, каквато малко хора допускаха, че би могла да се постигне. Днесъ на българския Парламентъ предстои, като пещени всички тѣзи обстоятелства, безъ страсти, безъ партизанство, безъ издребняване, което може да го изложи предъ външния свѣтъ — да каже своята решителна дума и да приеме тѣзи конвенции не като идеалното добро, което може да дойде — идеалното би било нищо да не плащаме — но като най-доброто възможно, което България би могла да добие и което тя е добила.

Въ пренията, които ще почнатъ, въ разсжденията, които всъки народенъ представителъ ще направи въ своята съвѣстъ, азъ бихъ желалъ да се не забравя нито за единъ моментъ още единъжъ, че отъ всичката тая борба България излиза съ още по-високъ политически престижъ, излиза съ единъ увеличенъ финансовъ и икономически кредитъ, че следъ всичката тая борба кошмарътъ на едно непоносимо задължение изчезва, че несигурността на цѣлото наше политическо и стопанско положение се премахва. Ние сме предъ единъ отворенъ пътъ, кждето съ енергията, трудолюбието, скромността, пестеливостта на българския народъ ние имаме всичката възможностъ да възстановимъ нашето икономическо положение, да повдигнемъ нашия престижъ още повече и да заживѣемъ действително като народъ свободенъ, като народъ независимъ, като народъ, предъ който пжтищата сж отворени, като народъ, който има вече пълната свобода и пълната възможностъ да кове своите сждбини за въ бжде.

Г-да! Ние обичаме да говоримъ за независимостъ, всички сме твърде голѣми националисти, както всички малки народи по свѣта, твърде сме чувствителни къмъ всѣко накрънение на туй национално чувство. Нека добре се знае и разбере, че нѣма политическа независимостъ тамъ, кждето нѣма икономическа независимостъ ...

Д. Гичевъ (з. в): Много право.

Министъръ А Буровъ: Да, г. Гичевъ, слава Богу, че го разбирате.

Министъръ В. Молловъ: Той само разбира, но проповѣдва друго.

Министъръ А. Буровъ: ... че нѣма икономическо заздравяване, че нѣма повдигнатъ кредитъ, че нѣма материаленъ прогресъ тамъ, кждето една държава нѣма свободата да кове своите икономически сждбини. Е добре, ние това ви донасяме съ тая конвенция. Това е моето дълбоко убеждение. Вие можете да критикувате подробно, можете да партизанствувате най-сетне. Но срещу този същественъ пунктъ, че чрезъ тази конвенция ние освобождаваме икономически и финансово България, че ние подготвяваме нейната пълна икономическа независимостъ, а чрезъ това и нейната политическа независимостъ, че нѣма вече междусъюзнически комисии, че нѣма вече репарационни комисии, че нѣма кой да ни се мѣси въ бюджетите, че ние ставаме господари на нашата къща, върху този фактъ съвѣстни хора нѣма да иматъ право да спорятъ. Въ името на туй нѣдо азъ искамъ вашето доверие. (Продължителни ржкоплѣскания отъ сговористите)

С. Стефановъ (д): За да занесемъ Земледѣлската и Кооперативната банки въ Женева на изложба.

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Когато дойде този въпросъ да се педира, г. Стефановъ, ще го разгледаме — бждете спокойни

Министъръ А. Буровъ: Много лесно ще уредимъ и този въпросъ, г. Стефановъ.

Министъръ В. Молловъ: Успокойте се, г. Стефановъ. Земледѣлската и Кооперативната банки не сж отивали на изложба, публичните работи никжде не отиватъ на изложба, тѣ сж явни за всѣкого.

Н. Тоналовъ (д. сг): Г. председателю! Дайте 5 минути отидиъ

Министъръ-председателъ А. Ляпчевъ: Дайте 5 минути отидиъ.

Председателствуващъ А. Христовъ: Давамъ 5 минути отидиъ.

(Следъ отидиъ)

Председателствуващъ В. Димчевъ: (Звъни) Г-да! Заседанието продължава.

Има думата г. министърътъ на финансите.

Министъръ В. Молловъ: Г. г. народни представители! Разрешението на репарационния въпросъ за насъ и за държавите, които сж заинтересовани по единъ или другъ начинъ отъ него, е представлявало извънредно голѣми трудности, мжнотии и сложности. Отъ 10 години насамъ опитите за неговото разрешение сж отнемали времето на всичките компетентни ведомства въ държавите, за които той е представлявалъ нѣкакъвъ особенъ интересъ. Отъ 1921 и 1922 г. репарационниятъ въпросъ, главно по отношение на Германия, е занимавалъ нѣколко международни конференции, които не сж успѣвали да дойдатъ до неговото дори приблизително разрешаване. Тая техническа трудностъ много ясно изпква въ спомените на лицата, които сж имали сждбата да участвуватъ въ създаването, въ вписването на репарациите въ договорите за миръ. Единъ обективенъ експертъ, какъвто е този на американската делегация при подписването на мира презъ 1919 г., въ своята книга по репарационния въпросъ — една отъ най-добрите книги въ тая областъ — още въ самото ѣ начало споменава съ какви идеи американците е трѣбвало да се борятъ въ мирната конференция презъ 1919 г. и какви положения тѣ сж били длъжни да оборватъ — положения поддържани отъ видни представители на участващите въ войната сили-победители, които сж предпочитали — по онова време, 1919 г. — вмѣсто да сключатъ миръ, да продължаватъ още войната, като едно по-малко зло. Сжщиятъ експертъ поменава, че американците трѣбвало да се борятъ срещу предложението да се изискатъ предварително, преди подписването на договорите за миръ, всичките суми, които по тогавашни изчисления сж представлявали загубите не само на държавите победители, но и на отдѣлните подданици на тия държави. Ако си спомните това време, вие веднага ще се съгласите, че отъ оная психология — психология още военна — до днешенъ день, когато ние не слушаме нищо друго, освенъ едно желание за хвърляне було върху

миналото, за една пълна ликвидация, за създаване на нови отношения между държавите, Европа е направила голяма крачка напред. Трудностите, които е трябвало да бъдат преодолявани и които до известна степен, може би не изцъло още, сж. преодоляни, сж. засъгали главно германските репарации — най-голямата, най-сж. ществената част — въобще от репарационните плащания.

Българските репарации, които имат единъ сравнително по-малък интерес и тяхното уреждане може би е било сравнително по-леко, сжко така повдигаха извънредно много сложни и трудни за разрешаване въпроси. Чл. 121 от договора за миръ, който определяше общата сума на нашите репарации, даваше възможност въ бъдеще, при известни възможности, да се постигнат други спогодби, други уреждания въ тая област. Обаче договорът за миръ въ известния вече чл. 122 не съдържа никаква стипулация, която би създавала едно право на България за намаление или за отлагане. Чл. 122 създаваше за България само правото да иска от създадените международни институции — специално Междусъюзническата комисия въ София — да разследва, да проучи какво е финансовото и стопанско положение на България сж огледъ на репарационните плащания и да внесе този въпрос въ Репарационната комисия, която окончателно го разрешава. Чл. 122 не съдържа въ себе си никаква стипулация въ смисълъ, че Междусъюзническата комисия, или Репарационната комисия, или великите сили, които сж представени въ Междусъюзническата комисия и въ Репарационната комисия, имат задължение да създаватъ нови планове. Чл. 122 говори само за конкретни искания и създава условия за изследване на икономическото или финансово положение — което въпрочемъ, по дължност, трябва да се извършва от Междусъюзническата комисия, дори безъ едно искане от страна на българското правителство.

При обстоятелствата, въ които се намираше България презъ 1921 и 1922 години, вследствие на това, че България не внасяше никакви репарационни вноски, тогавашната Междусъюзническа комисия, следъ дълги преговори сж тогавашното българско правителство, дойде до създаването на известния планъ отъ 16 мартъ 1923 г., единъ планъ окончателенъ, който завинаги определяше размерите на репарационните плащания на България, и който, както ви е известно, разделяше тия репарационни плащания на две части: една част наречена траншъ А, която се погасява сж годишни плащания въ определени размери, изчислени върху единъ първоначаленъ капиталъ отъ 550 милиона златни франка, и втора част, наречена траншъ Б, която съдържа остатъка надъ 550 милиона златни франка — по силата на чл. 121 от договора за миръ — отъ 1.700.000.000 златни франка, плащанията по която ще има да се определят, следъ като бъде изплатенъ траншъ А.

Планътъ отъ 1923 г., който е приложенъ къмъ протокола отъ 21 мартъ 1923 г., одобренъ на 6 юний 1923 г., съдържа следното. Плащанията почватъ отъ 1 октомврий 1923 г. по 2 и половина милиона златни франка за шестмесечие или годишно 5 милиона златни франка; въ 1924/1925 г. — 6.000.000 златни франка; въ 1925/1926 г. — 7.000.000 златни франка; въ 1926/1927 г. — 8.000.000 златни франка; отъ 1927/1928 г. до 1931/1932 г. по 10.000.000 милиона златни франка годишно; въ 1932/1933 г. — 20.000.000 златни франка; въ 1933/1934 г. — 32.894.000 и нѣщо златни франка; и отъ 1934/1935 до 1932/1933 г. на семестъръ по 21.697.668 златни франка, или по 43.000.000 златни франка годишно, въ течение на 50 години!

Както виждате, този планъ, при едно изчисление, което много лесно може да се направи, представя за първата част сръденъ анюитетъ — сръдно годишно плащане — приблизително около 40 милиона златни франка. Понеже плащанията въ първите години сж по-малки отъ 40 милиона, разликата се отразява въ последните 50 години, когато сумата става 43 милиона и нѣщо.

Втората част — траншъ Б — за която обикновено никой не говори, трябва да се урежда следъ 60 години, като България е задължена да я заплати следъ нови преговори по нѣкоя нова таблица, сж анюитети може би много по-малки, може би по-големи, а може би да бъде дори опростена тая втора част; но въ всѣки случай тя съдържа общо задължение, и при това едно задължение лихвоносно. Това задължение по траншъ Б представлява отъ себе си не годишни плащания, а единъ капиталъ на репарации, както се каза технически и всички трансфери, които сж правени отъ други държави и които Репарационната комисия трябва да впише въ кредитъ на България, е трябвало да бъдатъ отнесени къмъ траншъ Б.

И по тоя случай азъ съмъ длъженъ да отбележа, че мъжнотинът, който имаше българското правителство отъ 1924 г. насамъ въ преговорите сж Ромъния, произхождаха главно отъ спора: сумите, които евентуално биха били дадени на ромънското правителство за освобождаване имотите отъ секвестъръ — който секвестъръ, споредъ чл. 176 на договора за миръ, служи за залогъ и може да бъде употребенъ за изплащане репарациите — къмъ коя част отъ репарационните плащания трябва да бъдатъ отнесени — къмъ траншъ А или къмъ траншъ Б? Ние настоявахме да бъдатъ отнесени къмъ траншъ А, а ромъните настояваха да бъдатъ отнесени къмъ траншъ Б. Следъ това, въ последно време се дойде до едно съглашение — непарафирано — да се изостави този въпросъ и плащанията, които България би направила, да бъдатъ определени глобално, безъ да се засѣга траншъ А или траншъ Б. Това помогна по-сетне за разрешаването на въпроса и въ Хага.

Този планъ или тази конвенция, създадена споредъ свещанията въ 1923 г., разбира се, при оставянето въ сила — обективно да говоримъ — на чл. 122 от договора за миръ, който, както казахъ, не съдържа стипулация за нови планове, а за отлагане или намаление, разбира се, по сжществуващия планъ — така трябва да се разбира и така винаги е тълкуванъ отъ Репарационната комисия тоя планъ или тая конвенция, която е ратифицирана отъ Народното събрание и е прилагана — съдържахъ за България едно постоянно и определено вече задължение. Въ това се състоеше голѣмата спѣнка и голѣмата мъжнотия за разрешаването на нашия репарационенъ въпросъ. И ако въ нѣкои случаи се поддържа, че други държави, които сж взели участие въ войната, сж били третирани въ известни моменти не така, както България е била третирана презъ 1923 г., то се дължи главно на обстоятелството, че тия държави имаха само известни временни планове — каквато е Унгария — или имъ бѣха направени известни отлагания отъ Репарационната комисия — както е случаятъ сж Австрия — Германия се намира въ свършено друго положение — и, следователно, нѣмаха предъ себе си спѣнката, която ние имахме — една ратифицирана, одобрена и приложена конвенция, която при това има международенъ характеръ и, следователно, винаги би могла да бъде противопоставена на всѣкакви искания и всѣкакви претенции на българското правителство — сж изключение на онова временно нѣколко годишно намаление или отлагане на репарациите, което би могло да се издействува сж голѣми молби отъ Междусъюзническата комисия по силата на чл. 122 от договора за миръ.

Г. г. народни представители! За да бъдемъ обективни, трябва да кажемъ, че защитата, която е била дадена на сключената конвенция презъ 1923 г. въ Народното събрание — азъ бихъ препоръчалъ на всички да прегледатъ протоколите — е изхождала отъ чувството, което Народното събрание въ своето болшинство тогава е имало, сж определение по траншъ А — а за траншъ Б почти нищо не се говори, макаръ че той сжществува — на единъ актюеленъ капиталъ отъ 550.000.000 златни франка, България е добила единъ грамаденъ резултатъ, че въ 1923 г. тя се освобождава отъ каквито и да е контроли, че тя може свободно да диша, че това, което ѝ е определено — казва единъ ораторъ — е малко тежичко, но е въ платежните сили на България.

П. Стайновъ (д. сг): Кой е тоя ораторъ?

Министъръ В. Молловъ: Ораторътъ на болшинството Недѣлко Георгиевъ. — Има и една речъ, която, възхвалявайки тая спогодба, е публикувана — речта на Калъчева. И другите речи въ това отношение сж интересни. По тая конвенция има четири опозиционни речи: едната е на г. Пастуховъ, другата — на Георги Димитровъ, третата — на г. Никола Пѣдаревъ, четвъртата — на г. Илия Георгиевъ.

И. п. Янчевъ (з. в): Това е много държавническо — трябваше да го занесете въ Хага!

Министъръ В. Молловъ: Следователно, трябва да имаме на ума си оная преценка, която тогава е давана, за да отбѣгнемъ различни други прийоми, други проповѣди, които при разглеждането на такива важни и сжществени въпроси трябва да бъдатъ на всѣка цена отбѣгнати.

Азъ изтъквамъ мъжнотинътъ за България при повдигането и разрешаването на репарационния въпросъ. И веднага съмъ длъженъ да отбележа, че следъ влизането въ сила на конвенцията отъ 1923 г. България не е престанала да

се занимава, да изучава, да действа и да подготвя разрешението на репарационния въпрос. Оттогава насам нейните представители в лични срещи, при размяна на мисли, при изучаване и разрешаване на известни въпроси, винаги сж подготвяли надлежните фактори към разбирането, че планът от 1923 г. е толкова тежък, щото може да се каже, че е непоносим за финансовите сили на България. И за това имаме известни външни даже доказателства. Първата официална констатация, че репарационните плащания на България тъй, както сж установени окончателно от 1923 г. насам, сж твърде тежки, прави Обществото на народите през 1926 г. чрез оня доклад, който финансовият комитет дава на Съвета на Обществото на народите за сключването на първия бжжански заем. Там изрично се изтъква тежката на нашите репарационни плащания. А вие разбирате добре значението на такава изтъкване от един от най-компетентните финансови органи в днешния свят.

По-нататък сжият въпрос се изтъква съвършено ясно и недвусмислено, пак сж подкрепата на Обществото на народите, пред Репарационната комисия. Това става по повод създаването на така наречената клауза за трансфера. Ако репарационните плащания биха били признати за леки, то новите задължения на България не биха представлявали голъма тежест и, следователно, от такава клауза не би имало нужда, но тъкмо вследствие на това самата Репарационна комисия косвено иде да признае, че действително репарационните плащания на България сж тежки. Тази клауза остава и по-нататък при сключването на последния заем, където тя изрично пак се изтъква вследствие на това съзнание, че репарационните плащания на България сж тежки. От туй вие вече виждате, г-да, че така нареченият репарационен въпрос е сложен пред най-компетентни органи и е сложен по начин такъв, че тй могат да преценят финансовите възможности на България, нейната способност за плащане и да могат да се произнесат пръко или косвено върху този въпрос преди още да е дошло времето за неговото окончателно или за неговото каквото и да е разрешение.

Аз съм длъжен да изтъкна, че имам нееднократни срещи с членовете на Репарационната комисия по повод на тия заеми, както и за определяне на известни отношения между Репарационната комисия, Междусъюзническата комисия и българската държава, отношения, които не сж ясно установени, които изхождат от документи с един по-скоро конфиденциален характер, съставени от международни комисии, които не ги съобщават в своите печатни издания. Тия отношения ни създадоха известни неясности, известни спънки. Ние нмаме дори известни смътки, не знаехме начинът, по който Репарационната комисия мисли да урежда въ връзка с трансъ Б претенциите на известни държави. Не знаехме по какъв начин Репарационната комисия ще разрешава тия въпроси и каква линия на поведение тръбва да определим ние по отношение на тия въпроси. Едно пълно извлечение на документите, които се отнасят до тия твърде преплетени въпроси, аз успях да добия през лътото на 1928 г. вследствие на много добрите отношения, които можахме да установим с голъмата Репарационна комисия въ Париж. От тия комплекс от документи, които се намират сега въ Комисарството на репарациите, ставаха ясно отношенията между Репарационната комисия към германския трансфер, към нашия трансфер; ставаха ясни известни спогодби, които тази комисия е сключила с Германия за ликвидиране на чл. 261 от договора въ Версай. От тия документи ни ставаха известни нъкои решения на Хагския съд, които сж взети по искането на германското правителство и по които отивник е била Репарационната комисия. И тия решения на Хагския съд сж създали известни предположения за разрешаването на твърде сложните икономически въпроси, предвидени въ клаузите на договора въ Ньой, клаузи доста заплетени, доста трудни, особено тия въ чл. чл. 135—142 и 176—177, защото сж свързани с съответните членове въ другите договори за мир. Ние бяхме на път, следователно, да работим въ тая посока, да установим пред Главната репарационна комисия и пред Междусъюзническата комисия какво е финансовото и стопанско положение на България и на второ място да подготвим техническото разрешаване на репарационния въпрос. Ние имаме вече създадена база, при която можахме да гледаме по-спокойно на възможностите, които ни се представляваха за слагане и разрешаване репарационния въпрос.

Г. г. народни представители! През 1926, 1927 и 1928 г. и тук, въ Народното събрание, и въ публични речи —

поради агитациите, които се развиваха въ нашата страна против репарациите, агитации, които никой не е спирал — аз съм имал случай да заявявам, че репарационният въпрос се движи, че той ще се разрешава при известни благоприятни обстоятелства, че тия обстоятелства ще настъпят, стига да имаме търпение да ги изчакаме; че той ще се разрешава по етапи; че той не може да се разреши съ вика „Долу репарациите“, че той има да изживява една история, която е свързана с следвоенните стопански и политически отношения между държавите. Аз бих могъл да ви кажа имена на най-авторитетни хора, сж които съм обсъждал тоя въпрос. Убеждението тогава бжше, че много по-скоро ще бжде разрешен въпросът за междусъюзническите дългове, и че ако той един път бжде сложен и разрешен, то за разрешението на въпроса за репарациите нма да има абсолютно никакви мъжнотии — дори за пълното имъ заличаване. От друга страна въпросът за междусъюзническите дългове, поради нъкои много мъжни въпроси, каквито сж тия за морското и сухопътното разоржжаване, не можа да бжде досега сложен по такъв начин, по какъто преди две години мнозина се надбъваха, че ще бжде сложен. И днес междусъюзническите дългове си остават въ сила. Докога тй ще бждат въ сила и кога тй ще се промънят, това днес мъжно може да се предсказва. Тяхното еволюиране ще върви въ връзка с това, което ще става въ Съединените щати, които след нъколко години ще покрят своите военни заеми и сумите, които ще получават от европейските държави, ще бждат само въ приход на съкровището. След време и схващанията на американските държавници може би ще бждат по-други. Европейските държави вследствие усилията на конференциите за разоржжаванията, вследствие усилията на Обществото на народите, което за първа своя задача има разоржжаването, може би ще дойдат до убеждението да образуват европейски съединени щати — идея, която сега се проповъдва от мастития френски държавник Брианъ и която има много и много други последователи. Всичко това ни дава куража, върага, надеждата, че въпросите, свързани с репарациите, сж въ движение и че от клаузата, която се съдържа въ декларацията към спогодбата, можем да очакваме реални резултати въ бждеще.

При тази спънка, която ние имаме от конвенцията от 1923 г., българското правителство тръбваше да се отзове на една покана, която бж отправена от силите поканителки — les puissances invitées — силите, които свикаха първата Хагска конференция. Българското правителство имаше да разреши въпроса дали приема тази покана и да вземе участие въ експертната комисия въ Париж и, следователно, по-нататък да участвува и въ втората Хагска конференция или да отхвърли тази покана. Този въпрос бж сложен пред нас, пред мене и пред г. Буровъ, през септември месец въ Женева, когато ние имаме възможност да се срещнем там с всички видни представители на силите-поканителки, на силите-кредитори, бих казал аз, и които можеха да дадат едно указание на българската делегация, следователно, и на българското правителство, за начина, по който ще бждат разисквани и може би впоследствие разрешавани въпросите, засъгащи репарационните тежести на България. Ние можахме да застанем и тогава на становището: защо да ходим ние на една международна конференция, защо да отидем ние въ Париж да излагаме нашето финансово положение, защо — както преди малко тук по друг случай се изрази един оратор — ще отидем да излагаме себе си на пазар? Ще се затворим въ кавичките на чл. 122 и всъка година ще тропаме на вратите на сжият тйзи велики сили и ще молим — както се каза преди малко от г. Бурова — за нъкакво подаяние. — Аз знам какво значи да се моли човкъ на нъкого за нъщо. Моят предшественик г. Петър Тодоровъ и той би могъл да каже нъщо, когато е тръбвало да иска съгласието на Междусъюзническата комисия, напр., за сконтиране на нъкой бонъ. Тази комисия, обикновено благотворително, е разрешавала искания, които въ действителност сж от суверенитета на самата държава и които не би тръбвало да се отнасят там.

Българското правителство, следвайки съветите на великите сили, които никога не сж отказвали своето благотворително участие при разрешаване на въпроси, които засъгат България, реши, че въ случая се представя една единствена може би възможност, при сжществуването на една ратифицирана конвенция, на нова смътка да постави въпросите, които ни засъгат, да ги свърже с постановленията на договора за мир и да издъствува отъзи облекчения, които, при дадените политически и международни обстоятелства, сж възможни. И българското прави-

телство изпрати една делегация от експерти в Париж, към която се присъединихме и ние двамата, г. Буров и аз, за да можем да отстраняваме известни мъчнотии, които биха идвали от политическа страна, и да улесняваме разрешаването или поставянето на интересувашите ни въпроси в сръдта на тази комисия. Тоя начин на действие също тъй беше предварително обсъден. Аз трябва да кажа, че впоследствие разискванията в тази експертна комисия дадоха право на нашето разбиране, защото тя не беше само комисия от експерти, както тази за създаване на плана Йъннгъ, а беше съставена и от политически фактори, специално колкото се отнася до известни делегати на държавите от малкото съглашение. Стига да спомена, че главният делегат на Ромъния беше същият, който и в Хага я представляваше — тяхният пълномощен министър в Лондон г. Титулеску.

Аз няма защо да се спирам върху работата на експертната комисия в Париж. Тази работа се изрази в един доста крупен документ, който впоследствие се напечата на английски и френски и в който всичките разисквания в тази комисия, всичките усилия, които са били правени от нашите другари там, техните доклади, възраженията и пр. са предадени текстуално. Следователно всъщност един, който би се интересувал за становището на България, има пълна възможност да узнае от него всичко онова, което българската делегация тогава със пълно достоинство за интересите на България и със пълно умение е поддържала. Цифрите за нашите дългове, за нашия платежен, за нашия търговски баланс, за нашето стопанско положение, за нашите възможности — всичко това до най-големи подробности е изложено в този документ. Аз съжалявам, че времето не позволява да бъде той скоро отпечатан, но той ще прави част на една зелена книга, в която ще бъдат поместени всички протоколи, всички разисквания не само в Парижката комисия, но и в Хагската конференция. Аз искам да изтъкна, че всичко, което можеше да бъде казано в защита на българската кауза, в защита на българската теза, е казано. Следователно, ако днес ние ще трябва да се връщаме към оценка на онова, което е станало през октомври и ноември в Париж, можем само едно да кажем — че българските интереси са били защитени напълно и опитно, и умело.

Обаче вие знаете, г-да, че в Париж ние не дойдохме до съгласие вследствие на онази оценка на нашата платежоспособност, която се направи там и която ние не можехме да приемем. Припомням ви в това отношение докладите, които ние с г. Буров и г. Данаилов имаме възможност да направим пред двете парламентарни комисии. Проектът за спогодба, който ни беше съобщен, съдържа следния план за плащане: на 1 април 1930 г. една вноска 5.000.000 златни франка; от 1 април 1930 г. до 1 април 1935 г. — 5-годишни вноски — по 10.000.000; от 1 април 1935 г. до 1 април 1940 г. — 5-годишни вноски — по 12.000.000; от 1 април 1940 г. до 1 април 1945 г. — 5-годишни вноски по 14.000.000; от 1 април 1945 г. до 1 април 1950 г. — 5 години по 16.000.000; от 1 април 1950 до 1 април 1955 г. — 5 години по 20.000.000; от 1 април 1955 до 1 април 1966 г. — 11 години по 26.664.635 златни франка. Това е, което Парижката експертна комисия беше изработила и което ние отказахме да приемем. Тя го беше съобщила при едно твърдение, че го прави след едно много внимателно проучване на нашето стопанско положение въз основа на доклади и сведения, събирани от много страни и че според убеждението на комисията платежоспособността на България отговаря на този план. Другите постановления в това съглашение са преобърнати значително и в този случай те нямат важност. След като запознахме Народното събрание с това предложение, на 9 декември заминахме, за да действваме вече за едно промъняване главно на този план, като, веднага след нашето завръщане, представителите на 3-те велики сили в София, по нареждане на техните правителства, направиха едно предложение, последвано от приятелски настойчив съвет да приемем една сръдна годишна вноска от 12 и половина милиона златни франка в продължение на 37 години.

Трябва да кажа, че при база 12 и половина милиона златни франка табличката на плащанията би била следната: на 1 април 1930 г. — 5.000.000 златни франка; от 1930 до 1935 — пет годишни по 10.000.000; от 1935 до 1940 г. — пет годишни по 11.000.000; от 1940 до 1945 г. — пет годишни по 12.000.000; от 1945 до 1950 г. — пет годишни по 13.000.000; от 1950 до 1955 г. — пет годишни по 15.000.000 и от 1955 до 1966 г. — единадесет годишни по 18.254.309 златни франка.

След посещениято, което ние направихме на чуждите правителства, за което посещение и за начините, по които бяхме приети, няма защо да повтарям излишни думи, освен думи на една голяма признателност, към края на м. декември в Париж ние дойдохме до едно споразумение, до едно, както се нарече, gentleman's agreement, което не беше парафирано, което бях устно, но представляваше едно споразумение между България и трите велики сили, към което впоследствие се присъедини и Белгия, както ние можехме да се убедим в това при нашето посещение в Белгия. Според това споразумение, сръдните годишни плащания ставаха 11.000.000 златни франка, значи с 1 милион и половина по-малко в сравнение с току-що прочетенния план. Впоследствие в Хага, където е бил представен този план, без да ни бъдат отначало съобщени самите цифри — защото и там трябва да се следва известна тактика не само от нас, но и от великите сили по отношение на други държави — базата 11.000.000 златни франка беше приета. При изчислението на експертите се дойде до разбирането, че е предпочително за кредита на България — това е една английска идея — годишните плащания да не бъдат разсрочвани по петилетия, с известно постепенно увеличение, но да бъдат в по-продължителни периоди и те да се приближават един до друг по размер на плащането. Някои поддържаха докрай, че би било по-добре дори да се установи: 36 години по 11.000.000 златни франка, плюс 5.000.000 на 1 април 1930 г. Обаче такъв един план съдържахше в себе си известни мъчнотии от друга страна, и тогава експертите — не нашите — на великите сили дойдох до плана, който вие намирате в представената вам спогодба: 10 години по 10.000.000, 10 години по 11 и половина милиона и останалите 16 години по 12.515.238 златни франка.

Тъй че в този случай можеха да се поддържат две идеи: или отначало да има сравнително по-малки плащания и впоследствие да дойдат по-големите, което представлява от себе си известно обезпечаване на държавата в кредитно отношение, или плащанията приблизително да представляват една възходяща линия, която не представлява от себе си големи разлики и която в кредитно отношение би трябвало да бъде предпочетена. Поради туй именно предпочитане и поради премахването на Междусъюзнишката комисия и на Репарационната комисия и прехвърлянето на репарационните вземания към банката за международни уреждания, се създаде и този план, който ние одобрихме след една поправка, станала в последния момент, защото базата на изчислението беше погрешна. Благодарение на изчисленията, които бяха направени от нашата делегация и от нашия актуар, така да кажа, г. Стоянов, сметките се приведеха към тия цифри, които вие намирате в представената вам спогодба.

След тази подготвителна работа конференцията в Хага дойде до едно разрешение на въпроса, което се приближаваше значително към онова, което ние самите, при едни изчисления, направени за нас, за нашите финансови способности, считахме, че би могло да бъде прието като крайно тежко, но най-сетне като такова, което съдържа възможността да бъде одобрено и от другите сили — кредиторки и които ниемаха разбирането, че ще трябва да се откажат от правата си, установени от договорите за мир.

Намалението, което се постигна в Хага, ако бъде разхвърляно само на годишни плащания, представлява от себе си вече една доста крупна цифра — 36 години по 1 и половина милиона златни франка; това представлява — сами лесно ще схванете — една чувствителна разлика в сравнение с онзи план, който беше изработен в началото на м. декември. И вследствие на това намаление можехме да считаме, че, при дадените обстоятелства, при тези взаимни сметки и взаимни задължения, които имаха великите сили с другите по-малки държави, ние сме успели да издъствуваме онова, което е по силите въобще на България в дадения случай да издействува. Лесно би могло да се каже, както чета в някои наши вестници: „Отсега нататък започва репарационната борба; към България е постъпено несправедливо“, като че-ли тя сега се облага за пръв път с репарационни плащания.

Не, г. г. народни представители. Ние не трябва да забравяме съществуването на една конвенция, конвенцията, която аз отначало ви припомних; ние не трябва да забравяме, че чл. 122 от Ньойския договор е в ръцете на представителите на държавите, които биха го прилагали; че чл. 122 не ни дава възможност да ги заставим да признаят нашето становище; че ако ние и в тази конференция, където имаше да се спогодават

извънредно много сложни и заплетени интереси, сме могли да издействуваме това, което е издействувано, и то представлява от себе си едно твърде чувствително намаление. Другитъ — да не казваме наши противници — другитъ участващи въ тази конференция непрекъснато ни повтаряха, че България получавала такова грамадно облекчение, че на тях даже е чудно, че великитъ сили сѣ се били съгласили по такъв начинъ да облагодетелствуватъ България. И даже единъ отъ тяхъ заяви, че той би предпочелъ да си смѣнятъ мѣстата България и държава, която той представлява — считайки, че толкова е облагодетелствувана България!

В. Кознички (нац. л): Кой е той?

Министъръ В. Молловъ: Разбира се, това е една крайност или, по-скоро, една шега (Оживление всрѣдъ лѣвицата), защото на това азъ веднага отговорихъ: да размѣнимъ мѣстата си. Той, разбира се, отказа. Искамъ да ви кажа, че чувството — а ние трѣбва да работимъ при известни реалности, при известни обстоятелства, при известни възможности, при известни предположения — чувството е било, че България получава твърде голѣмо облекчение.

За да се увѣрите, че това не е само една дума, азъ мога да ви цитирамъ изявленията на най-мѣрдавини хора, въ които нѣма защо да се съмняваме, напр., изявленията на Сноуденъ — единъ човѣкъ на справедливостта, трѣбва да кажа. Той заявява изрично следъ връщането си отъ Хага, че плащанията на България сѣ получили извънредно скромнъ характеръ. Ние ще намѣримъ сѣщитъ изявления и отъ други държавници. Азъ бихъ ви молилъ да прочетете изложението — ако то не е преведено отъ нашата агенция — което прави за работата въ Хага министърътъ на външнитъ работи на Чехословашко, д-ръ Бенешъ — едно пълно изложение за развитието на репарационния въпросъ, за плана, за това, което тѣ сѣ постигнали, за това, което тѣ сѣ били задължени да приематъ и т. н. И тамъ сѣщо тъй изрично се изтъква това положение, че на България сѣ направени голѣми концесии. Той казва: „За България е имало известни мѣжнотии, особено колкото се отнася за нейнитъ препирни съ Ромъния и съ Гърция, обаче най-сетне се установи едно съглашение на базата на срѣдно плащане 11 милиона златни франка годишно. Съ това нейнитъ задължения сѣществено сѣ намалени, особено чрезъ помощта на Югославия и помощта, която ние оказвахме на тази държава. На България се отвори пътятъ за окончателното споразумение съ нашитъ приятели. Ние сами ще действуваме въ това отношение твърде настойчиво, и арбитражниятъ договоръ съ Чехословашко, който ще бѣде подписанъ въ непродължително време, както азъ се надѣвамъ, ще бѣде къмъ това първата крачка“.

Нѣма защо да ви цитирамъ и други изявления.

В. Кознички (нац. л): Ако е възможно, кажете за Маринковичъ, защо направи такива изявления.

Министъръ В. Молловъ: Г. Кознички! Азъ ще Ви обадя после. Който ги чете, ще разбере веднага защо. Тѣ сѣ толкова ясни, че нѣма защо въ това отношение да се даватъ обяснения въ срѣдата на Народното събрание. Но ще Ви кажа после.

Министъръ А. Буровъ: Като взема втори пътъ думата, ще си позволя да ви прочета много работи, но не зная дали имате интересъ.

Министъръ В. Молловъ: Но сега, г. г. народни представители, като говоря за сѣществено въ тая спогодба, за плана на плащанията — това е сѣществено — не мога да пропусна тукъ случая, за да ви обърна вниманието върху спогодбитъ съ другитъ държави. По-рано, когато ние давахме отчетъ за нашата работа, навсѣкжде се казваше: „Защо другитъ държави се третиратъ по-добре?“ Азъ имамъ тукъ както проектитъ, така и спогодбитъ съ другитъ държави, ако подписанитъ текстове и да не сѣ постигнали още. Да започнемъ съ спогодбата на тази държава, която е освободена съвършено отъ репарации — Австрия. Нейнитъ репарации бѣха отложени по-рано, въ 1924 г., за да бѣдатъ опредѣлени следъ 20 години. Но защо? Защото Австрия е заставена да изплаща на други държави, главно на великитъ сили, материалитъ, които ѝ сѣ били доставени отъ изостаналитъ стокове на армийтъ за прехрана на нейното бедно население. Австрийцитъ не криятъ, че оценкитъ сѣ били много високи, и тѣ намиратъ, че плащанията за тѣ нареченитъ Relief Fund сѣ въ сѣщность едни плащания, които сѣ репарации, но подъ друго наименование. И когато България

ще плаща годишно по 12 милиона златни франка, Австрия ще плаща по 25 милиона златни франка по тая глава. Следователно, нейнитъ задължения — това се вижда отъ чл. 4 на спогодбата съ Австрия, сключена по силата на договора за миръ — си оставатъ непожтнати. Тамъ тя не получава никакво облекчение.

Унгария. Тя имаше единъ времененъ, провизоренъ планъ за репарациитъ си до 1943 г. Австрия такъвъ планъ нѣмаше. Австрийскитъ репарации бѣха отложени въ 1924 г., за да бѣдатъ опредѣлени следъ 20 години. До 1943 г. Унгария трѣбваше да плаща всичко на всичко 200 милиона златни пѣнга, около толкова франка. Въ Парижъ Унгария бѣше заела становището, че тя нѣма да приеме никакво плащане следъ 1943 г. Унгария претендираше, че има да получава отъ държавитъ, наследници на бившата Австро-унгарска империя, около 9 милиарда златни крони за отстъпени имоти. По изчисления на неутрални хора, тая сума е около 6 милиарда златни крони.

Р. Василевъ (д. ср): За държавни имоти.

Министъръ В. Молловъ: Да. — Унгария претендираше за обезщетение на своитъ подданици — на така нареченитъ опанги — и за други отнети ѝ земи да получи около 750 милиона златни крони. Азъ бихъ ви молилъ да вземете спогодбата съ Унгария, която не е окончателна, но принципитъ на която спогодба сѣ установени въ Хага, за да видите, че унгарското правителство поема известни други задължения — значи, изоставя своя провизоренъ планъ, изоставя своитъ претенции, на които толкова разчиташе — приема да плаща нови пари, и, следователно, въ действителностъ Унгария поема върху себе си тежести, които, азъ бихъ казалъ, сѣ значително по-голѣми, по-чувствителни отъ тѣзи на България. (Чете) „За пълно и окончателно освобождаване отъ тежеститъ, които ѝ сѣ наложени по силата на договора въ Трианонъ, на примирieto отъ 3 ноември 1918 г. и на всички допълнителни спогодби, Унгария се ангажира, sans prejudice, извънъ плащанията, предвидени въ решението на репарационната комисия № 2797 отъ 21 февруарий 1924 г., да изпълни, по силата на специални креанси, които иматъ своята основа въ сѣщия договоръ, отъ 1 януарий 1944 г., въ течение на годинитъ 1944 до 1966, изплащането на една постоянна годишнина отъ 13 и половина милиона златни крони“.

Както виждате, въ текста не се казва „репарации“, а се казва, че това сѣ плащания по силата на задълженията по договора за миръ. Значи, въ действителностъ се премахва само думата, а плащанията си оставатъ. Следъ туй има редъ стипулации, по които тия плащания не засѣгатъ известни други ангажменти. А има — трѣбва да се каже — и единъ специаленъ планъ, така наречения планъ Броки, италиански, който създава два фонда, фонда А и фонда Б, въ които фондове отъ тѣзи суми ще се внасятъ суми въ известни размѣри — ще се внасятъ и отъ други държави, и великитъ сили ще внасятъ нѣщо въ тѣзи фондове, а сѣщо и съседнитъ държави, които иматъ претенции — докато се образува въ единия фондъ единъ капиталъ отъ 240 милиона златни, а въ другия фондъ — единъ чувствително по-малкъ капиталъ, за да може отъ тия фондове да бѣдатъ изплащани претенциитъ на тѣхнитъ подданици, които биха се отнесли къмъ арбитражнитъ сѣдилища по силата на договора за миръ — известниятъ чл. 250. Тѣй че дѣлата нѣма вече да бѣдатъ водени срещу унгарската държава, а ще бѣдатъ водени срещу тия фондове. Както виждате, има единъ пълненъ отказъ отъ известни обосновани, доказани рекламации; има едно възлагане на нови плащания, отъ които тѣ се отказваха енергически и до последния моментъ. Спогодбата съ унгарцитъ принципиално се постигна презъ нощта на 19 срещу 20 януарий. Или по-добре, между часоветъ 5 и 6 сутринята на 20 януарий и тя не бѣше окончателно редактирана, та сега по известни текстове има специална конференция въ Парижъ, за да ги приведатъ окончателно въ порядѣкъ. Но принципиално това сѣ постигнати ангажменти.

Сега, г. г. народни представители, позволете ми да обърна вашето внимание върху държавата, която заемаше първо мѣсто въ всички преговори въ Хага — Германия — която, разбира се, споредъ договоритъ за миръ, има по-голѣми задължения, задължения, които, споредъ книгата, които азъ ви цитирахъ въ самото начало, приблизително, отъ първия день още, сѣ били изчислявани на около 15 милиарда долари и които постепенно чрезъ плана Доусъ и плана Йѣнгъ сѣ достигнали до известни намаления. Тази държава приема следнитъ плащания: отъ 1 септември 1929 г. до 31 мартъ 1930 г. — райхсмарки 670.900.000; отъ 1 априль 1930 г. до 31 мартъ 1931 г. — 1.641.000.000; следъ туй следватъ годишно 1.618.000.000, 1.672.000.000, 1.744.000.000, 1.807.000.000, 1.833.000.000,

2.270.000.000, 2.288.000.000, 2.285.000.000 и т. н. до 2.352.000.000 годишно до 1966 г., когато нашите плащания се свършват. След туй следват плащания: въ 1967 г. — 1.566.000.000 и стигат въ 1988 г. на 897.000.000 златни марки. Тъй че, според изчисленията, което е направено от чехословашкия министър на външните работи, средните плащания на Германия са 2 милиарда и нещо райхсмарки годишно.

И. п. Янчевъ (з. в): 2 милиарда! А на колко милионен народ и на какво стопанство?

Министър В. Молловъ: 2 милиарда райхсмарки представляват 66 милиарда български лева. Да знаете какво говорите!

Г. Марковъ (з. в): Защо ще се сравняваме с Германия?

Министър В. Молловъ: Не искамъ да се сравняваме с Германия.

Г. Марковъ (з. в): Ами какво правите?

С. Димитровъ (д. сг): Не можешъ да разберешъ!

Министър В. Молловъ: Г. Марковъ! Прочетете въ дневниците, за да видите какви са били вашите настроения през 1923 г., когато казахте, че България може да плаща 43 милиона въ продължение на 40 години, и си посипете главата с пепел! (Ръкоплъскания отъ сговористите)

Г. Марковъ (з. в): Една стотинка не сме платили, докато управлявахме.

Н. Топаловъ (д. сг): Прочетете му протоколите, г. министри, за да знае какво приказва днесъ.

Министър В. Молловъ: Г. г. народни представители! Азъ не цитирахъ тежестите на Германия, за да оправдавамъ нашите тежести. Азъ ги цитирахъ само за да изтъкна голъмата борба, която водятъ всички държави, които са заставени да плащатъ репарации. Азъ искахъ да изтъкна, че репарационниятъ въпросъ въ това време, при днешните условия, представлява за отделните държави тежестите, които азъ прочетохъ. Азъ не искамъ да кажа и не мога по никой начинъ да кажа, че на Германия е леко да плаща, нито бихъ нкога твърдълъ, че на България е леко да плаща с нейното население и при нейните икономически и финансови възможности. Азъ искахъ да изтъкна, че презъ настоящата финансова 1929/30 г. въ международния ареопатъ, международната конференция, въ която влизаха всички държави, участвували въ войната и създадени следъ войната, планътъ Йънгъ бѣ главенъ предметъ на разискване. Той е изработенъ отъ американски експерти и, следователно, по-обективни, вънъ отъ нашите борби, и той определя плащанията споредъ една оценка на платежните способности на държавата. Следователно, съ огледъ на това и спогодбата, която ние сме постигнали, трѣбва да бѣде ценена по този начинъ, относително, по възможности, и не може да бѣде ценена по разбирането на единъ викъ „долу“, като-че-ли той може да разреши едни такива сложни въпроси на договори за миръ, подписани и осъществявани, които въ течение на 10 години са създавали много затруднения, но които постепенно въ нкои свои клаузи са претърпявали известни измѣнения. Моята мисълъ бѣше да изкажа същото онова, което и отначалото твърдѣхъ, че решението, което се постигна въ Хага, е решение, което се основава на взаимни отстъпки отъ всички, при което съмъ длъженъ да кажа, че великите сили са били принудени да направятъ може би най-големи отстъпки въ сравнение съ онова, което е признато, което е уговорено за тѣхъ, споредъ договорите за миръ.

Г. г. народни представители! Следъ това сравнение, което правя съ другите държави, азъ мисля, че ние по никой начинъ не бихме могли да не оценимъ извършената работа и добрите успѣхи за България съ това намаление, което се прие, което е установено и което занаяпредъ вече не може да бѣде увеличено. Несъмнено е също тъй, че премахването на трансъ Б — втората частъ, за която ние не сме мислили, която, обаче, винаги тежеше върху насъ — е единъ голъмъ успѣхъ за България. Голъмъ успѣхъ е, защото по смѣтката на трансъ Б ние имаме наистина известни суми да получаваме, които биха евентуално намалили това задължение, но смѣтките въ същностъ са до такава степенъ сложни, приведени са въ такива разнообразни валути, цѣто самата Репарационна комисия за

тази частъ Б и за нашите трансфери не можеше да даде едно точно разрешение и предпочете да препорѣча, заедно съ заличаването на частта Б, което се прие, да стане и заличаването въ взаимните задължения между бившите съюзници. И по този въпросъ също тъй има известни критики и като-че-ли мненията искатъ да бѣдатъ раздѣлени. Но азъ съмъ длъженъ и по него да ви съобща нколко данни, нколко цифри, за да могатъ разискванията и въ тая областъ да бѣдатъ по-обективни.

Г. г. народни представители! Споредъ чл. 10 на нашата спогодба, вземанията на България спрямо Германия, посочени въ чл. 145 на Ньойския договоръ, и всичките задължения на Германия спрямо България, посочени въ чл. 261 на Версайлския договоръ, са анулирани съ Хагската спогодба отъ м. януарий 1930 г., сключена съ Германия. България взема актъ отъ това и приема казаното анулиране. Същото се отнася и до Австрия и до Унгария, съгласно чл. чл. 213 и 146 отъ Трианонския договоръ. Азъ предполагамъ, че тѣзи съответни членове на договорите са известни, обаче трѣбва да ви ги припомнимъ. Чл. 145 отъ Ньойския договоръ задължава България да прехвърли на Репарационната комисия всички свои вземания къмъ подданиците на Германия или другите бивши съюзни държави, които ще се запишатъ въ нейнъ кредитъ. Ако позволите, азъ ще ви прочета този членъ, за да ви бѣде ясно това положение: (Чете) „България се задължава да прехвърли на Репарационната комисия всички креанси и права за репарации на България или на нейни подданици, които са действували за нейна смѣтка къмъ Германия, къмъ Австрия, къмъ Унгария или Турция или тѣхни подданици и особено всички креанси или права за репарации, които изхождатъ или биха изхождали за нея отъ изпълнението на задълженията, които са били взети между нея и между тия сили въ течение на войната. Всѣка една сума, която Репарационната комисия би могла да получи по този начинъ отъ тѣзи права за репарации, ще бѣде поставена въ кредитъ на България за прихващане върху сумите, които се дължатъ по репарациите“. Капиталътъ на репарациите затуй се прехвърля къмъ трансъ Б. Същото постановление вие ще намерите въ чл. 261 отъ договора въ Версайл. А другите, останали членове, мисля, че нмаа защо да ви ги чета, защото тѣ иматъ същото съдържание.

Чл. 261, който следва чл. 260, определятъ отъ какво Германия се отказва, гласи: (Чете) „Германия се задължава да прехвърли на съюзните и сдружените сили всичките свои креанси върху Австрия, Унгария, България и Турция и особено тѣзи, които следватъ или които биха следвали за нея отъ изпълнението на нейните задължения, които тя е взела спрямо тия държави вследствие войната“. Казва се, че България въ този случай се отказва отъ известни свои права, че тя има да получава известни суми. Ще ми позволите да прочета смѣтката тъй, както тя е изработена отъ дълги години и както тя е била третирана нееднократно, и да ви кажа какви резултати са били получени. Вземанията на Германия, Австрия и Унгария са предвидени въ чл. 124 отъ Ньойския договоръ. Той отговаря на това, което азъ ви прочетохъ. Тамъ се определятъ задълженията ни, а въ чл. 145 се определя задължението за прехвърляне. (Чете)

„Вземания по военния заемъ отъ 20. IX. 1915 г.

Вземания на Германия: 1.012.500.000 златни франка, или въ тогавашни златни марки 820.125.000.

Вземания на Австрия — 214.650.000 златни франка, или въ марки — 173.866.500.

Вземания на Унгария — 122.850.000 златни франка, или 99.580.500 златни марки, или всичко златни франка 1.350.000.000 или 1.093.500.000 златни марки“. Знаете, че обезценяването на тия девизи е обезценило самите суми, които са прехвърлени на Репарационната комисия.

„Военни доставки отъ Германия презъ войната. Отъ Военното министерство — златни марки 1.077.211.442 неплатени. За Дирекцията на държавните дългове — златни марки 719.635; за Дирекцията на пощите — златни марки 147.332. Или всичко златни марки 1.078.078.409.

Или всичко заеми и доставки въ златни марки 2.171.578.409, които са равни на 2.680.960.999 французки франка, пресметнати по курсъ 81 марки за 100 франка, както е уговорено въ тогавашните конвенции.

Вземания на България отъ Германия, Австрия, Унгария и Турция по чл. 145 отъ Ньойския договоръ.

Вземания отъ Германия. Дадени на Райхсбанкъ съкровищни бонове 240 милиона лева, български банкноти 90.000.000 или всичко 330.000.000 л., отговарящи на 202.414.950 златни марки. Тѣ са прехвърлени на Репарационната комисия като марки. Ние сме направили навремето опозиция, че тѣ са левове и като левове са били обезценени. Репарационната комисия взема актъ, че българ-

ското правителство казва, че сж левове, но оттамъ нататък деконтъ не е имало.

Предадени храни и други материали срещу документи за лева 286.353.286, или златни франка 174.148.799.

Предадени храни и други материали безъ документи за лева 497.961.328, или златни франка 293.444.768.

Взети предмети отъ частни лица безъ документи за 27.000.000 л., или златни франка 16.234.765.

Отъ неизпълнение отъ Германия на военната конвенция отъ 6. IX. 1915 г. — лева 2.494.590.612, или златни франка 1.470.062.000. Или всичко лева 3.363.454.522, или златни франка 2.156.000.000 крѣгло.

Всички вземания отъ Австро-Унгария възлизатъ на златни франка 9.764.469.

Вземанията отъ Турция въ този случай не влизатъ.

Всичко ние претендираме за вземания 3.675.582.629 л., или въ златни франка 2.181.055.000. Като извадимъ отъ тази сума — ще ви кажа защо — голѣмото вземане отъ 1.470.000.000 по неизпълнение отъ Германия на военната конвенция, вие ще получите тогава, че нашитъ вземания се намаляватъ на около 1 милиардъ, срещу едно вземане отъ страна на Германия само доставки, което се изчислява на 1.078.000.000. Защо?

Нашата претенция за неизпълняване отъ Германия на военната конвенция се основава на следното. Германия е била задължена да изпрати 10 дивизии въ повече на нашия фронтъ и, понеже тя не ги е изпратила, ние сме мобилизирали тия 10 дивизии и тъй като ние сме изразходвали за тия 10 дивизии сръбства, които иначе биха били изразходвани не отъ насъ, а отъ германцитъ, то при едни изчисления, които много лесно могатъ да бждатъ направени — гледа се колко струва храната на единъ войникъ за толкова време, докогато не сж дошли германскитъ дивизии, и се умножава на броя на войницитъ — се получаватъ тѣзи суми, които тукъ сж изчислени. Трѣбва да кажа, че Германия отъ първия моментъ, когато е била представена тази рекламация — азъ знаа защо е била представена — най-категорично е отказала да признае преди всичко нейната основателност.

На второ мѣсто, тя е отказала да признае, че по тази военна конвенция тя е била задължена да изпраща тия 10 дивизии постоянно на нашия фронтъ, защото тя ги е изпратила дотогава, докогато тѣ сж минали презъ Сърбия и докогато по-нататкъ, къмъ онази линия, е била установена окопната война. И колкото пъти българското правителство е правило опити въ тази посока, винаги то е получавало единъ най-категориченъ отказъ.

Какъ би могло да действа българското правителство въ тоя случай, за да получи едно признание за своята креанса, ако има такава? Международниятъ съдъ въ Хага не може да задължи Германия да се яви на съдъ, защото нейното присъединяване къмъ факултативната клауза е отъ скоро време и то само за спорове, които сж изникнали следъ присъединението, а не за тия, които сж съществували по-рано. По другъ нѣкой начинъ да отидемъ въ нѣкакъвъ съдъ или арбитражъ сжщо така е невъзможно. Но, г. г. народни представители, нѣщо повече: ние самитъ сигурни ли сме, че нашата креанса е основателна, че ние можемъ по този начинъ да изчисляваме онова, което ние бихме имали право да вземемъ, ако такива дивизии не сж били изпратени? Това е едно изчисление чисто математическо, то е едно изчисление, което не се основава на изразходвани суми, което не се основава на нѣкакви доставки, което не се основава, следователно, на едно изрично задължение. И то е направено, главно, за да можемъ до известна степенъ да представимъ нашитъ рекламации като такива, които подхождатъ горе-долу къмъ онова, което имаше да рекламира Германия отъ насъ по документи.

Като знаете, г-да, тия цифри, вие ще разберете много ясно, че ликвидацията, която се прави съ чл. 11, е една ликвидация, която се налага вследствие необходимостта да се ликвидира миналото и дори да се ликвидира до такава степенъ, щото самитъ документи, въ това число и тия конвенции, ще трѣбва да бждатъ изгорени — détruits, унищожени. Процедурата не е предвидена. Предполагамъ, че за това нѣма да има нужда отъ свикване на нова международна конференция! (Смѣхъ между сговориститъ)

Г. г. народни представители! Както виждате, и въ този случай ние пакъ сме постигнали едно разрешение на въпроса, което отваря пътя. Това е действително една ликвидация на миналото. Азъ не мога да кажа по този случай, че всички въпроси съ това съглашение сж окончателно ликвидирани, както е било намѣрението на всички. Азъ съмъ длъженъ, обаче, да ви изтъкна положението, което можемъ утре въ комисията по-подробно да го разгледаме, че въ чл. 6 и въ чл. 9 отъ тая спогодба има положения, които допусчатъ още възможности на известни

контроверси. Съ Ромъния тѣ сж вече приключени съ специална спогодба. Ние имаме малки уреждания съ Италия, но и тѣ сж сключени съ две малки спогодби. Смѣсениятъ арбитраженъ съдъ въ Римъ е престаналъ да съществува срещу единъ малкъ платежъ отъ 300.000 италиянски лири, за да бждатъ окончателно ликвидирани всички дѣла, които сж били тамъ заведени и за които, по сведенията на моитъ органи, ние сѣхмъ въ всѣки случай да бждемъ осждени да платимъ, и, като се смѣтне, че ще трѣбва да плащаме и за съществуването на сжда, може би въ течение на година или година и половина, предпочетохмъ да ликвидираме този съдъ. Има още една спогодба за единъ нашъ дългъ къмъ италиянското правителство за сума, която то е изразходвало за връщане на наши пленници отъ войната. Тая спогодба е подписана едновременно съ другитъ спогодби въ Хага; тя ще се внесе малко по-късно, защото има една угворка, споредъ която ние си запазваме правото да изследваме сумата подробно и, следователно, следъ като я изследваме, тогава ще бжде внесена спогодбата. Споредъ претенцията на Италия, тая сума възлиза на около 430 милиона златни лирети, но ние трѣбва да провѣримъ какви суми сж били изразходвани въ действителностъ.

Извънъ тия окончателни уреждания, къмъ които мога да прибавя и уреждането за 8.000 лири стерлинги ликвидационни съ Междусъюзническата комисия, за комисията, която ще се образува за ликвидация на нейнитъ дѣла — има за уреждане още известни смѣтки, които се движатъ — ние можемъ да предвиждаме само едно — известни преговори съ съседната държава Гърция, по чл. 6, евентуално и по чл. 9, за известни наши рекламации къмъ нея или къмъ нейни подданици, а сжщо и за нейни рекламации къмъ наши подданици или къмъ нашата държава. Трѣбва да кажа, че доброто разположение и на двѣтѣ страни е проявявано нееднократно; преговоритъ сж започнати преди нѣколко месеци, тѣ вървятъ своя нормаленъ ходъ съ огледъ на известно проучване на въпроси, които сж доста заплетени юридически, и се надѣваме, че въ скоро време и въ тая областъ ние ще имаме едно пълно разрешение на всички контроверси, които досега сж създавали по нѣкой пътъ мѣжнотий при уреждането, напр., плащанията на бѣжанцитъ по конвенцията Кафандарисъ-Молловъ, или пъкъ сж правила необходими известни рекламации предъ Финансовия комитетъ и т. н. Въ всѣки случай отъ страна на грѣцкия министъръ-председателъ предъ двама български делегати въ Хага се проявиха извънредни признаци на добро разположение къмъ уреждането на всички висещи въпроси и къмъ създаване на едни много сърдечни и приятелски отношения съ Гърция.

За другитъ клаузи, г-да, нѣма защо да говоря, нѣма защо да повтарямъ.

Азъ искахъ съ това мое изложение да обърна вашето внимание върху въпроситъ, които главно интересуваха българската делегация — изработването на плана на плащанията, неговото сравнение съ други планове въ тѣхната относителностъ, сравнение за онова, което представлява клаузата за ликвидация на миналото съ бившитъ съюзнци, и за една обща характеристика на това, което е постигнато като една ликвидация на миналото.

Чувството, съзнанието, което обладаваше българската делегация въ Хага, бѣше следното: до последния моментъ ние бѣхмъ на борческа нога, до последната нощъ ние не бѣхмъ дали съгласието си по известни въпроси — по въпроса за претенцитъ на Ромъния, по въпроса за текста на чл. 9, който тъй, както е въ спогодбата, е изработенъ отъ българската делегация и е приетъ безъ измѣнение въ последния часъ; до последния, казвамъ, моментъ ние бѣхмъ готови да отстояваме българскитъ интереси, до последно издихание, защото действително тази нощъ, която прекарахмъ въ пресловутия Биненховъ, когато се уреждаха окончателно въпроситъ между Унгария и между насъ, действително приличаше за насъ като едно последно издихание. Ние бѣхмъ решени, ако нашитъ претенции не бждатъ приети, въпрѣки всичко, да държимъ докрай и да се не съгласимъ, ако, по нашето вътрешно убеждение, ние нѣма да постигнемъ спогодби, които биха били приемливи. И въ понеделникъ между 11¹/₂ и 1¹/₄ часа по тѣзи въпроси се доби съгласие. При даването на съгласие ние имаме пълното убеждение, че и съ насъ трѣбва да се постигне споразумение, следъ като се постигна споразумение съ всички останали държави, специално съ Унгария, плана на която ви прочетохъ, и съ Германия, която получи известни влошавания, известни по-голѣми тежести, въ сравнение съ плана Йѣнгъ, и която при все туй биде принудена да ги приеме не заради туй, че тя не съзнаваше тѣхната тежестъ, но защото у всички съществуваха едно убеждение, съществуваха разбирането, че на Хэгската конференция трѣбва да се дойде на всѣка цена до едно съ-

гласие, до една ликвидация, въпреки всички мъчнотии, въпреки всички отчаяни борби — нъщо, което се изтъкна и от председателя на конференцията, уважаемия белгийски министър-председател г. Жаспаръ, въ пленарното заседание на конференцията въ последния момент — когато г. Бенешъ, чрез своя вторъ делегатъ г. Осуски, преди да подпише, направи известна резерва по едно малко задължение — нъщо, казвамъ, което се изтъкна отъ г. Жаспаръ чрезъ констатацията, че всички сж защищавали, би могло да се каже, сж жби и сж нокти своята национална кауза и че ако тж сж намърли възможност да дойдатъ до известни споразумения, тж сж направили това отъ едно общоевропейско съзнание, отъ убеждението, че трбва да дойдатъ до известни разрешавания, до известни ликвидации, да изживятъ и този етапъ отъ историята на Европа. Сноуденъ въ своята речъ заяви: „Г-да! Досега имаше победи и победители — отсега има задължени и кредитори“. Отсега нататъкъ Европа встѣпва въ ново време, подготвяватъ се нови решения, нови възможности, новъ животъ.

Г. Марковъ (з. в): Значи, още не е поставена върху нормални начала? (Възражения отъ сговориститѣ)

Н. Топаловъ (д. сг): Ти не разбирашъ, ти си простъ човѣкъ.

Г. Марковъ (з. в): Още съществуватъ победители и победени.

Министъръ В. Молловъ: Азъ мога да изтъкна, че това бѣше съзнанието на първитѣ изразители на общественото свѣтовно мнение, на европейската политика, на великитѣ държави. Ако вие вникнете въ клаузитѣ на подписанитѣ спогодби, ще видите, че тж ясно съзнаватъ, какво тѣзи спогодби сж единъ необходимъ етапъ. И ние сме въ съзнанието на туй, което, по сравнение съ 1923 г., сме успѣли да достигнемъ. Ако бихме се отказали да дойдемъ до една спогодба, ние щѣхме да останемъ съ чл. 122 въ нашия джобъ, съ конвенцията отъ 1923 г. и следъ 2-3 години съ плащания по 43.000.000 златни франка годишно до 1928/1929 г., съ нашитѣ постоянни и непрекъснати молби и плачове къмъ велики сили, къмъ други по-малки, къмъ комисии и т. н.; ние щѣхме да се поставимъ въ разногласие съ всичкитѣ държави, може да се каже, съ цѣла днешна Европа, която, знаейки това, което е говорено, което е правено, би ли могла, даже по силата на чл. 122, да направи нъщо повече отъ онуй, за което е добило съгласие въ Хага? По никой начинъ не.

Отъ това съзнание, г. г. народни представители, отъ това убеждение за значението на втората Хагска конференция за ликвидацията на миналото, за възможноститѣ на бъдещето ние дойдохме до решението да подпишемъ тази спогодба и да я представимъ предъ българския Парламентъ за одобрение. Предъ насъ, несъмнено, се отваря една нова епоха, една епоха на единъ по-сигуренъ кредитъ, на едни по-леки, по-свободни, по-лоялни отношения съ всички други държави. Несъмнено е, че Европа днесъ върви изъ другъ пътъ, че Обществото на народитѣ може би мъчно и бавно, но при все това я води къмъ нови формации, къмъ нови създания, къмъ нова ера, къмъ нова психология, къмъ новъ животъ. България не можеше да бѣде чужда на тия тенденции. Тя не е била чужда въ близкото минало, не можеше да бѣде чужда и сега, когато практически се изразяваше този духъ на примирителностъ, на ликвидация, на създаване на нови възможности.

За България остава още много да върши, защото нейнитѣ задължения не сж леки. Опредѣлянето въ този размѣръ на нейнитѣ задължения сега по тази спогодба до известна степенъ се дължи и на нейнитѣ задължения по последнитѣ два заема, които се сключиха презъ 1926 и 1928 г. Ако анюитетитѣ по тия два заема не съществуваха, ние не бихме могли да представимъ една такава картина за нашето финансово положение, каквато има въ изложението на г. Данаиловъ, ние не бихме могли тогава да претендираме, че нашитѣ външни плащания представляватъ голѣмъ процентъ отъ нашия бюджетъ и не бихме могли да направимъ онуй заключение, което ние правихме — че отъ еди-коя година нашитѣ външни платежи се увеличаватъ и, следователно, всѣко едно увеличение на репарационнитѣ плащания ще компрометира нашето финансово положение, което е крайно тежко, може би крайно нестабилизирано, но съ тенденция, въ всѣки случай, на една стабилизация. Следователно, това, което се твърдише въ нѣкои български срѣди, че сж сключването на последнитѣ два заема е била направена голѣма пакостъ на държавата, е едно твърдение, което не почива на истината и има изключително демагогски и доленъ партизански характеръ.

Г. Марковъ (з. в): Народната банка сега народна ли е? Тя е въ ржцетѣ на единъ чужденецъ.

Министъръ В. Молловъ: Много разбирашъ ти отъ народна банка! Я си гледай работата!

Г. Марковъ (з. в): Какво разбирамъ, азъ съмъ го казалъ отъ трибуната.

Министъръ В. Молловъ: Хай, да се не види! Ти не знаешъ какво е банка и какво е народна банка. Я ми кажи какво е народна банка? Народна банка! Какво има въ Народната банка? Ще дойдемъ да приказваме подробно и по Народната банка. Но азъ отсега мога да Ви подпиша, че не знаете какво е банка, а още по-малко знаете какво е народна банка. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Само Вие знаете! (Къмъ министъръ В. Молловъ) Ржкоплѣскатъ Ви, но фалиратъ. (Къмъ сговориститѣ) Ржкоплѣскате, но утре всички ще фалирате.

Нѣкой отъ сговориститѣ: Това не е да лъжете предъ дружбитѣ.

Министъръ В. Молловъ: (Къмъ земеделцитѣ) Вие все знаете.

Г. Марковъ (з. в): Цѣла България фалира отъ вашата политика.

Н. Кемилевъ (д. сг): Ти да мълчишъ! Ти получаващъ пари отъ чужденци.

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): Защото нѣма Народна банка, затуй ще фалирате. Защото много други работи нѣма, ще фалираме всички. (Възражения отъ сговориститѣ)

Министъръ В. Молловъ: Не бой се!

Д-ръ И. Бешковъ (з. в): По тия въпроси освободете се отъ партизанство.

Т. Стоилковъ (д. сг): (Къмъ земеделцитѣ) Вие сте банда отъ хайдутѣ! Вие обрахте Земеделската банка! Какво приказвате тукъ?

Председателъ: (Звъни)

Т. Стоилковъ (д. сг): Вие отмъкнахте паритѣ въ Унгария. (Възражения отъ земеделцитѣ)

Министъръ В. Молловъ: Г. г. народни представители! Оставете на спокойствие представителитѣ на Синдикалната централа. Ще дойде време да се обяснимъ и по банковитѣ работи, и ще се види всичко. Цифри срещу цифри ще съпоставимъ.

Н. Кемилевъ (д. сг): Скоро ще видимъ нишката на паритѣ, които Георги марковъ ходи да получи.

Г. Марковъ (з. в): Ти се хранишъ съ фантазии.

Министъръ В. Молловъ: Азъ искахъ да кажа, г. г. народни представители, че на насъ предстои продължаването на една политика на стопанска стабилизация, продължаването на една политика на финансово заздравяване, която иска голѣми усилия, която иска голѣмо постоянство, която е започната отъ времето, когато Демократическиятъ сговоръ управлява, която продължава съ успѣхъ и която сжщо тѣй ще бѣде приключена съ успѣхъ.

Г. Марковъ (з. в): Това ще каже българскиятъ народъ.

Министъръ В. Молловъ: Когато дойде въпросъ до разискване както на нашето стопанско положение, така и на нашето финансово положение, азъ ще имамъ възможностъ да направя предъ Народното събрание едно пълно изложение, доказано и подкрепено съ надлежнитѣ данни, документи и сравнения, за да се разбере какво е направено, какво може да се направи и какъ България може постепенно да закрепява своето положение. Това, което днесъ имахъ да изложа, се отнасяше до разрешаването на единъ въпросъ отъ другъ характеръ, но съ много тежки, много важни и съществени финансови послѣствия. Едно щѣше да бѣде нашето положение, ако ние бихме били принудени да прилагаме конвенцията отъ

1923 г. и да плащаме въ 1932/1933 г. 20 милиона златни франка, въ 1933/1934 — 32 милиона златни франка, въ 1934/1935 — 43 милиона златни франка и оттам натагък по толкова до края — до вѣки вѣковъ, защото ние не бихме доживѣли 1982/1983 г., а може би нашитѣ деца. (Възражения отъ земледѣлцитѣ) Другояче ще се гледа днесъ на положението, когато плащанията не сѣ до 1982/1983 г., а до 1966 г. — когато плащанията сѣ за 36 години, когато срѣдниятъ анюигетъ е само 11.000.000 златни срещу 40.000.000 златни, когато ние имаме едно намаление съ около 80% въ сравнение съ това, което щѣхме да плащаме по спогодбата отъ 1923 г., което отъ тѣзи господа (Сочи земледѣлцитѣ) е било възпѣвано като едно спасително дѣло за България. (Ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Днесъ положението е друго. То е ясно и по-спокойно. Ние за това положение се гордѣемъ, нѣма да изоставимъ България, а ще вървимъ въ този пѣтъ до нейното пълно заздравяване. (Бурни ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Спогодбитѣ, каквото ще да се говори, ликвидиратъ съ предишнитѣ врагове, но тѣ и въ България ликвидиратъ съ понятието на виновни, което постоянно се говори, което постоянно се поддържа. И въ България ние имаме нужда отъ тая ликвидация на миналото; тя днесъ настѣпва. Ние не трѣбва да обръщаме погледитѣ си съ омраза къмъ туй минало, което може би да ни е донесло нещастия. Нашиятъ погледъ днесъ е къмъ бѣдещето, което за България ще бѣде свѣтло и сигурно. (Продължителни бурни ржкоплѣскания отъ сговориститѣ)

Председателъ: Г. г. народни представители! Утре въ 3 ч. следъ пладне почвагъ разискванията. Моля ви да бѣдете навреме тукъ.

Дневниятъ редъ ще бѣде сѣщиятъ.

Вдигамъ заседанието.

(Вдигнато въ 20 ч. и 15 м.)

Председателъ: **АЛ. Ц. ЦАНКОВЪ**

Подпредседатели: **А. ХРИСТОВЪ**
В. ДИМЧЕВЪ

Секретаръ: **В. ИГНАТОВЪ**

Началникъ на Стенографското отделение: **Д. АНТОНОВЪ**

СЪДЪРЖАНИЕ

Стр.

Стр.

Отпуски, разрешени на народните представители:
Кирилъ Славовъ, Запрявъ Миховъ, Димитъръ
Каранешевъ, Борисъ Ецовъ, Еминъ Агушевъ,
Хюсеинъ х. Галибовъ, Иванъ п. Янчевъ и Станю
Златевъ 715

Питания:

1. отъ народни представители Димитъръ Зографски къмъ министра на вътрешнитѣ работи и народното здраве — относно нараняването на Стоилъ И. Гърковъ, отъ с. Голѣмо-село, Дупнишко, и незадържане обвиняемитѣ (Съобщение) . . . 715
2. отъ народния представител Добри Даскаловъ къмъ министра на вътрешнитѣ работи и народното здраве — относно нанесенъ побой на кмета на с. Хасърджикъ, Провадийска околия. (Съобщение) 715
3. отъ народния представител Димитъръ Зографски къмъ министра на вътрешнитѣ работи и народното здраве — относно арестуването за убийство кмета на с. Новачене, Орханйиско, и пушането му на свобода. (Съобщение) 715
4. отъ народния представител Стефанъ Стефановъ къмъ министра на финанситѣ — относно внесеното 5 хиляди вагона сръбско жито. (Съобщение) 715

5. отъ народния представител Стефанъ Стефановъ къмъ министра на финанситѣ — относно спирането на разни разходи за инсталации, електрически централи и др. отъ разни държавни и автономни учреждения, общини, синдикати и пр. (Съобщение) 715

Законопоректи:

1. за допълнение закона за работата на затворниците. (Трето четене — приемане) 715
 2. за освобождаване гаранциитѣ на отчетниците, служили при Борисовградското мирово съдилище и при Трънския окръженъ съдъ — на Бръзничкия съдебенъ изпълнителенъ участъкъ, при първото до 23 августъ 1927 г., а при изпълнителния участъкъ до 19 мартъ 1928 г. включително, зданията на които сѣ били опожарени на 23 августъ 1927 г. и на 19 мартъ 1928 г. (Трето четене — приемане) 715
- Предложение** за одобрение на подписанитѣ въ Хага на 20 януарий 1930 г. спогодби относно уреждането на въпроса за българскитѣ репарации и за българскитѣ имоти, секвестирани въ Ромъния. (Прочитане и изложение на министра на външнитѣ работи и на изповѣданията и на министъра на финанситѣ) 715
- Дневенъ редъ** за следващото заседание. 729